

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА І ХОРЕОГРАФІЇ
КАФЕДРА МУЗИКОЗНАВСТВА ТА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ**

«Допущено до захисту»:

Завідувачка кафедри музикознавства та музичної освіти

ОЛЬГА ОЛЕКСЮК

Протокол засідання кафедри № ____ від « _____ » 2025 р.

Доброгівська Юлія Русланівна

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ МИСТЕЦЬКИХ ШКІЛ У
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО**

Кваліфікаційна робота зі спеціальності

025 «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»

Освітньо-професійна програма **025.00.01 «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»**

Науковий керівник:

Олексюк Ольга Миколаївна,

докторка педагогічних наук,
професорка, завідувачка
кафедри музикознавства та
музичної освіти

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ МИСТЕЦЬКИХ ШКІЛ.....	9
1.1. Поняття емоційної культури у науковій літературі.....	9
1.2. Музичне мистецтво у розвитку емоційної культури учнів мистецької школи.....	14
1.3. Розвиток емоційної культури учня у процесі навчання гри на фортепіано.....	23
Висновки до першого розділу.....	28
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО ЯК ЗАСОБУ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ МИСТЕЦЬКИХ ШКІЛ.....	30
2.1. Емоційний потенціал фортепіанного репертуару для учнів мистецької школи.....	30
2.2. Інтерпретація та виразність виконання музичного твору.....	35
2.3. Професійна діяльність педагога як чинник емоційного розвитку учнів.....	41
Висновки до другого розділу.....	45
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО.....	47
3.1. Психолого-педагогічні умови та методи розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл у процесі навчання гри на фортепіано.....	47
3.2. Організація та методика проведення педагогічного експерименту	54
3.3. Аналіз результатів дослідження.....	59
Висновки до третього розділу.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Музика завжди була важливою складовою людського існування. Вона має унікальну здатність викликати глибокі емоції, створювати зв'язки між людьми та змінювати настрій. Що робить її настільки потужною? Як кілька акордів можуть викликати сльози або радісну усмішку? Музика – це магічний інструмент, який відкриває двері до наших емоцій і внутрішнього світу. Вона має величезний вплив на наш емоційний стан, здатна викликати радість, смуток, захоплення або ностальгію. Музика супроводжує нас у кожній ситуації, наповнюючи нас емоціями та даючи можливість виражати свої почуття через звуки.

Розвиток емоційної культури учнів мистецьких шкіл є важливою складовою їх загального виховання, адже вміння виражати свої почуття та емоції через музику сприяє не тільки їх особистісному зростанню, а й розвитку соціальних навичок та емоційної інтелігенції. Особливо важливим є процес навчання гри на фортепіано, який дозволяє учням не лише освоювати технічні аспекти гри, але й відчутти глибину музичної виразності. Через виконання музичних творів діти вчаться виражати емоції, управляти своїм настроєм, а також розуміти емоції інших, що є важливим елементом у формуванні емоційної культури.

Навчання гри на фортепіано в мистецьких школах має потенціал для розвитку емоційної культури, оскільки цей процес включає в себе не лише технічне оволодіння інструментом, але й глибокий емоційний зв'язок між виконавцем і музикою. Від здатності учнів виражати емоції залежить не тільки якість їхнього виконання, а й їхнє розуміння і переживання музичних творів. Враховуючи емоційну складову музичного навчання, важливо сприяти розвитку емоційної чутливості учнів, навчати їх не тільки вмінню грати на інструменті, а й розуміти, що кожна музична композиція має свою емоційну палітру, яку необхідно передати слухачу.

Актуальність дослідження розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл у процесі навчання гри на фортепіано зумовлена необхідністю інтеграції емоційного виховання в музичну освіту. У зв'язку з тим, що сучасні педагогічні стратегії акцентують увагу на розвитку емоційної інтелігенції та соціальних навичок, навчання гри на фортепіано стає важливим інструментом для формування емоційної чутливості та здатності виражати емоції через музику. Це дослідження сприяє кращому розумінню того, як музична освіта може впливати на емоційний розвиток учнів, що є важливим не лише для їхньої професійної діяльності, а й для загального особистісного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема виховання емоційної сфери школярів має глибокі теоретичні підвалини, закладені ще у працях філософів і культурологів – Аристотеля, Платона, Б. Спінози, І. Канта, Л. Фейєрбаха. Наукові дослідження та публікації, присвячені темі «Розвиток емоційної культури учнів мистецьких шкіл», відображають багатогранність підходів до формування емоційної сфери особистості засобами музичного мистецтва. Зокрема, І. Баженов розкриває вплив музики на емоційний стан людини, а Р. Барт розглядає музику як особливу мову, здатну передавати внутрішній світ виконавця. О. Бондаренко аналізує соціалізуючу функцію музики, тоді як Ю. Бреус і І. Васильківський вивчають емоційний інтелект як чинник професійного розвитку. Т. Гризоглазова, С. Лисюк, В. Смородський, Ю. Пуйова та І. Логін досліджують методику викладання гри на фортепіано та формування виконавських навичок. Водночас Л. Груша, О. Олійник, Н. Карандашова, В. Ульянова й Т. Ляшенко приділяють увагу вихованню емоційної культури дітей у процесі музично-ігрової діяльності та педагогічним умовам її розвитку. Цінним є внесок О. Коцана, І. Таран і Г. Падалки, які розглядають особистісно-орієнтований і творчий підхід до навчання музики. Дослідження Ю. Дудник, А. Рубан і П. Прядко акцентують увагу на впливі музики на емоційний світ людини, тоді як праці О. Рудницької та О. Ростовського визначають загальні засади мистецької педагогіки. Також важливими є роботи

сучасних науковців, зокрема А. Омельченко, М. Панченко та О. Сидоренко, які висвітлюють значення емоційного інтелекту викладача у створенні позитивного навчального середовища. У сукупності ці праці формують цілісне наукове підґрунтя для розуміння процесу розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл у контексті сучасної педагогіки музичної освіти.

Останні дослідження та публікації в галузі навчання гри на фортепіано як засобу емоційного розвитку учнів акцентують увагу на важливості взаємозв'язку між музичним процесом і емоційним розвитком особистості. У роботах Н. Аніщенко, Т. Гризоголазової, І. Дворського, Т. Дорошенка, Л. Сіліної, І. Євченка розглядаються різні аспекти цього зв'язку, зокрема вплив фортепіанної гри на розвиток емоційного сприйняття музики, формування музично-виконавського чуття та розвиток емоційної чутливості у молодших школярів. Окрему увагу приділено методичним підходам, які акцентують на індивідуалізації навчання, що сприяє емоційному зростанню учнів через музику, як це описано в роботах Н. Карандашової, О. Коцана, С. Лисюка та Є. Лисюка. Вони підкреслюють важливість особистісно-орієнтованого підходу у викладанні фортепіано для розвитку емоційної культури учнів. Розвиток емоційної сфери також досліджують О. Пантюх, який звертає увагу на використання музично-дидактичних ігор для підтримки емоційного розвитку, а також І. Приходько, який аналізує емоційний стан учнів в умовах навчання. Внесок А. Рубана, В. Смородського, Сяо Гуйяна і І. Тарана полягає у дослідженні ролі музики у формуванні емоційної чутливості та самовираження учнів через гру на фортепіано. Ці роботи свідчать про значну роль гри на фортепіано як інструменту для розвитку емоційного інтелекту, самопізнання і соціалізації учнів, що є важливим аспектом музичної освіти в сучасному педагогічному процесі.

Об'єкт дослідження – освітній процес мистецьких шкіл гри на фортепіано. .

Предмет дослідження – особливості навчання гри на фортепіано як засобу розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл.

Мета дослідження полягає у визначенні ефективних умов розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл навчання гри на фортепіано, а також виявленні взаємозв'язку між музичною освітою та емоційним розвитком учнів.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати наукові підходи до трактування поняття «емоційна культура» та визначити її структуру й значення у мистецькій освіті.
2. З'ясувати вплив музичного мистецтва на формування емоційної чутливості, виразності та розвитку емоційного досвіду учнів мистецьких шкіл.
3. Охарактеризувати особливості емоційного розвитку учнів початкових класів у процесі навчання гри на фортепіано та визначити чинники, що на нього впливають.
4. Розробити та обґрунтувати методику розвитку емоційної культури учнів у процесі фортепіанного навчання, визначивши психолого-педагогічні умови й ефективні методи роботи.
5. Організувати й провести педагогічний експеримент, спрямований на перевірку ефективності запропонованої методики, та здійснити аналіз отриманих результатів.

Для вирішення завдань кваліфікаційної роботи на тему розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл у процесі навчання гри на фортепіано були використані теоретичні та емпіричні **методи дослідження**.

– *Теоретичні методи*, зокрема аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та класифікація, дозволили розглядати основні аспекти емоційної культури та її зв'язок з музичною діяльністю, зокрема грою на фортепіано.

– *Емпіричні методи*, такі як спостереження, бесіди, інтерв'ю, тестування та педагогічний експеримент, були використані для вивчення реального досвіду організації освітнього процесу, спрямованого на розвиток емоційної культури.

– *Педагогічний експеримент* дав змогу перевірити вплив певних педагогічних умов та методик на емоційний розвиток учнів через практичне застосування гри на фортепіано.

Завдяки застосуванню всіх цих методів було сформовано науково обґрунтовані результати, що підтверджували ефективність розвитку емоційної культури учнів у процесі гри на фортепіано.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні уявлень про емоційну культуру учнів мистецьких шкіл через гру на фортепіано та в уточненні її взаємодії з музичною діяльністю. Воно сприяє формуванню нових підходів до розуміння музичного навчання як засобу розвитку емоційної чутливості, виразності та саморегуляції учнів.

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні теоретичних основ вивчення емоційного розвитку учнів мистецьких шкіл в контексті гри на фортепіано. Визначення ролі фортепіано в розвитку емоційної культури допомагає глибше зрозуміти, як техніка гри, музична інтерпретація та емоційне самовираження через інструмент впливають на емоційну сферу учнів. Це дослідження може стати основою для подальших наукових розробок у галузі музичної педагогіки та психології, зокрема, для досліджень у сфері взаємозв'язку музичних здібностей і емоційної зрілості.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій для викладачів мистецьких шкіл щодо використання процесу навчання гри на фортепіано як інструменту для розвитку емоційної культури учнів. Практичні поради, засновані на результатах дослідження, можуть бути впроваджені у педагогічну діяльність для покращення емоційного розвитку учнів, що дозволить їм не лише досягати високих музичних результатів, а й глибше виражати свої емоції через фортепіанну гру, сприяючи гармонійності їхньої особистості.

Апробація отриманих результатів. Результати дослідження були презентовані через публікацію наукових напрацювань у статті О. Олексюк та Ю.

Доброгівської «Особливості навчання гри на фортепіано як засобу емоційного розвитку учнів мистецьких шкіл», надрукованій у журналі «Молодий вчений» (№ 4(135), 2025 р.). Апробація результатів підтвердила, що навчання гри на фортепіано розвиває емоційну чутливість, самовираження та емоційний інтелект учнів. Автори зазначають, що інтеграція методик емоційної виразності сприяє не лише технічному вдосконаленню, а й комплексному розвитку творчих здібностей та соціальної адаптації дітей.

Структура роботи. Робота складається з трьох основних розділів, кожен з яких завершується висновками, а також містить загальні підсумкові висновки та список використаних джерел, що налічує 70 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок, з яких 70 сторінок припадає на основний текст, доповнений 12 таблицями, 3 рисунками та 4 додатками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ МИСТЕЦЬКИХ ШКІЛ

1.1. Поняття емоційної культури у науковій літературі

Емоції є невід’ємною складовою психічного життя людини, важливою формою відображення навколишньої реальності. Вони разом із почуттями формують емоційну сферу особистості, що має визначальне значення для її психічного становлення. Емоції сприяють розвитку особистості, впливаючи на когнітивні процеси, регулюють діяльність індивіда шляхом оцінювання як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Вони є важливим елементом життєдіяльності людини, що стимулює сенсорно-пізнавальну активність і сприяє здобуттю індивідуального досвіду [45, с.119].

Французьке слово «*емоції*» означає хвилювання або збудження. Дослідження показують, що емоції є особливим психічним станом людини, пов’язаним з її інстинктами, потребами та мотивами. Вони відображають ставлення особистості до оточуючого світу, інших людей, самої себе та результатів власної діяльності [64, с.49].

Людина не здатна бути повністю байдужою до того, що відбувається довкола, адже емоційні реакції – радість, сум, гнів, страх, розчарування – виникають залежно від значущості подій та того, наскільки вони відповідають її потребам. Джерелом емоцій можуть бути не лише зовнішні обставини, а й власні вчинки – наприклад, почуття провини, яке з’являється, коли особа усвідомлює неправильність своїх дій. Емоції передають справжню суть особистості та її ставлення до світу, на відміну від думок, які можуть бути нещирими або нав’язаними. Вони мають значний вплив як на поведінку людини, так і на її внутрішній психоемоційний стан і навіть фізичне самопочуття. Через емоційні прояви можна зрозуміти, як саме людина сприймає

дійсність. І. Дворський зауважує, що відсутність емоційного відгуку може бути тривожним сигналом, що вказує на наявність психічних захворювань, таких як шизофренія. Позитивні емоції зазвичай виникають, коли щось викликає задоволення, тоді як негативні – у відповідь на неприємне. Повна емоційна байдужість часто провокує стан нудьги, що в свою чергу породжує внутрішнє напруження й дратівливість [15].

Емоції відіграють вирішальну роль у житті людини, впливаючи на формування її характеру, особистісних якостей і свідомості, а також тісно пов'язані з процесом пізнання. Як підкреслює О. Олексюк, саме емоційна сфера є фундаментом мотивації та поведінки, оскільки пережиті почуття залишають слід у досвіді людини, визначаючи її реакції та спосіб мислення [37].

У критичних ситуаціях, наприклад, під час війни, емоційна сфера відіграє особливу роль, адже саме вона визначає спосіб сприйняття загроз і адаптації до них. Основним центром регуляції емоцій є лімбічна система мозку, яка, крім формування емоцій, контролює діяльність вегетативної нервової системи, викликаючи зміни у фізіології – в міміці, рухах, поведінці. Емоційний стан здатен трансформувати пізнавальні процеси, що стають тісно пов'язаними з емоційною сферою. Через складність і багатовимірність цього феномена не існує єдиного підходу до його тлумачення – сучасні теорії поєднують фізіологічні, когнітивні та філософські підходи, однак для цілісного розуміння емоцій необхідно враховувати результати новітніх досліджень у сфері нейронаук і фізіології [20, с.47].

Як зазначає І. Васильківський, емоційна сфера є центральною складовою психічного життя особистості та важливою передумовою для регулювання її діяльності та поведінки. Вона охоплює різні емоційні стани – емоції, почуття, настрої, які виникають під впливом внутрішніх і зовнішніх подразників [9]. Емоції виражаються у суб'єктивних переживаннях і супроводжуються фізіологічними змінами, що проявляються через міміку, жести, тембр голосу та інші зовнішні реакції.

Ю. Приходько розглядає емоційний розвиток як ключовий компонент психічної сфери, який суттєво впливає на загальний процес формування особистості. Вчений визначає структуру емоційної сфери, що складається з емоційних реакцій, емоційної регуляції та емоційної свідомості, які взаємодіють з когнітивними та поведінковими аспектами особистості [43, с. 92].

Актуальність проблеми людських емоцій підтверджується не лише численними дослідженнями емоційної сфери особистості, а й появою нового термінологічного апарату в цій галузі, зокрема таких понять, як «емоційні здібності», «емоційна компетентність» та «емоційний інтелект». Під останнім розуміють здатність людини розпізнавати емоції, усвідомлювати власні наміри, мотивацію та бажання інших, а також керувати своїми емоціями й емоціями оточення для ефективного вирішення практичних завдань.

Слушною є думка Т. Дорошенко та Л. Силіної, що розвинені почуття та вміння гармонійно керувати власними емоціями формують основу емоційної культури [18, с.10].

Аналіз наукових джерел показує, що розкриття сутності поняття **«емоційна культура»** базується на вивченні його ключових категорій – «емоція» та «культура», а також на розумінні особистості як соціального феномена та системи, що постійно розвивається [8;37;51]. Емоцію вчені визначають як реакцію людини на внутрішні та зовнішні стимули, що мають виразне суб'єктивне забарвлення і охоплюють усі форми чуттєвого сприйняття та переживання. Саме завдяки емоціям людина не лише сприймає, уявляє і осмислює навколишній світ, а й відчуває його.

Термін «культура» у науковій літературі трактують як процес творчої самореалізації, сукупність духовних і матеріальних цінностей або специфічний спосіб людської діяльності. М. Боритко розглядав культуру як середовище розвитку особистості, І. Бех пов'язував її з категорією «особистісна культура», Г. Францев виокремлював «зовнішню культуру» та «культуру почуттів», а П. Єлісєєва визначала культуру через способи та форми «емоційної поведінки», які,

акумулюючись у досвіді, формують «емоційну культуру» конкретної людини [5;8;18]. Це підкреслює важливість розвитку емоційної культури вже з раннього віку.

Н. Стопчак у своїй роботі «Виховання емоційної культури» розглядає поняття емоційної культури як важливу складову розвитку особистості, що включає вміння усвідомлювати, регулювати та виражати свої емоції. Автор підкреслює, що емоційна культура є необхідною умовою для створення сприятливого соціокультурного середовища, що сприяє розвитку особистості в цілому [54].

О. Олійник концептуалізує емоційну культуру як складову загального психічного розвитку дитини, що включає в себе здатність до адекватного переживання, вираження та регулювання емоцій у різних соціальних контекстах. Автор акцентує увагу на тому, що емоційна культура є важливим компонентом ціннісної сфери особистості, що визначає можливості ефективної соціалізації та розвитку міжособистісних відносин [39, с.242].

За твердженням ряду науковців (Т. Дорошенко, Л. Сіліна, О. Олійник, Н. Стопчак та ін.), якість особистості визначається когнітивною, емоційною та діяльнісною складовими. Більшість дослідників погоджуються, що ключовим чинником формування емоційної культури є певний рівень «емоційної грамотності» особистості, яка передбачає чітке усвідомлення емоційного аспекту життя, розуміння важливості адекватного емоційного реагування та володіння навичками емоційної саморегуляції [18;39;54].

М. Бикова у своїх дослідженнях звертає увагу, що емоційна культура виявляється у взаєминах між людьми, дотриманні мовного етикету та розвитку комунікативних навичок. Особи з високим рівнем емоційної культури зазвичай відзначаються емоційною стабільністю та автономією, тобто менше залежать від настрою оточуючих. Вона впорядковує емоційне життя людини та є важливою умовою ефективного самовизначення, адже процес самореалізації можна розглядати як усвідомлене розкриття та розвиток потенційних, емоційних і

мотиваційних ресурсів особистості, а також як утвердження власного «Я», що включає самоактуалізацію, самопізнання, самоосвіту та самовиховання [5, с. 136].

У табл. 1.1 наведено узагальнене визначення емоційної культури за різними авторами та основні характеристики цього поняття

Таблиця 1.1

Поняття та характеристики емоційної культури за різними авторами

Автор / Джерело	Поняття та характеристика емоційної культури
Н. Стопчак [54]	Важлива складова розвитку особистості; включає вміння усвідомлювати, регулювати та виражати свої емоції; необхідна для створення сприятливого соціокультурного середовища.
О. Олійник [39, с.242]	Складова загального психічного розвитку дитини; здатність до адекватного переживання, вираження та регулювання емоцій у різних соціальних контекстах; важлива для ціннісної сфери та соціалізації.
Т. Дорошенко, Л. Сіліна, О. Олійник, Н. Стопчак [18;39;54]	Якісна характеристика особистості; визначається когнітивною, емоційною та діяльнісною складовими; ключовий чинник – «емоційна грамотність» (усвідомлення емоцій, їх регуляція, адекватне реагування).
М. Бикова [5, с.136]	Проявляється у взаєминах, дотриманні мовного етикету та розвитку комунікативних навичок; забезпечує емоційну стабільність, автономію та ефективне самовизначення; включає самоактуалізацію та самовиховання.

Емоційна культура трактується як складне, динамічне особистісне утворення зі своєю структурою, яке охоплює знання про природу емоцій, вміння розпізнавати, аналізувати й контролювати емоційні стани. Вона спрямована на формування здатності до відповідного емоційного реагування, розвиток емоційної відкритості, емпатії та готовності підтримувати інших у складних ситуаціях. На думку Т. Дорошенко та Л. Сіліної, емоційна культура молодших школярів – це усвідомлене ставлення до власних почуттів і переживань, орієнтація на соціально прийнятні форми їх вираження в повсякденному житті [18, с. 11].

Аналіз наукових джерел також показує, що існують різні підходи до вживання термінів «емоційна культура», «культура емоцій» та «культура почуттів», які часто вважають синонімами. Емоційну культуру розуміють як цілісне динамічне

утворення особистості зі своєю структурою, що включає систему знань про розвиток емоцій, навички та способи їх аналізу й регуляції, спрямовані на адекватне реагування, вербалізацію почуттів, емоційну відкритість, емпатію та надання підтримки оточенню. О. Олексюк визначає емоційну культуру дітей молодшого шкільного віку як «особистісне утворення, що репрезентується усвідомленістю емоцій, спектром переживань та усталеною орієнтацією особистості у процесі індивідуальної життєдіяльності на загальноприйняті способи їх вираження» [37].

На основі досліджень авторів можемо дати власне визначення, що емоційна культура – це вміння людини розуміти, контролювати і виражати свої емоції, проявляти увагу та співчуття до інших, а також добре ладнати з людьми у повсякденному житті.

Таким чином, узагальнюючи наукові підходи до трактування поняття «емоційна культура», можна стверджувати, що вона є інтегральною характеристикою особистості, яка виявляється у здатності розуміти, виражати й регулювати власні емоції, а також адекватно сприймати емоційні стани інших. Вона формується під впливом сім'ї, оточення та мистецтва, особливо музики, яка допомагає розвивати співчуття, естетичний смак і самовираження. Тому емоційна культура є важливою складовою розвитку учнів і показником їхньої моральної, творчої та естетичної зрілості.

1.2. Музичне мистецтво у розвитку емоційної культури учнів мистецької школи

У сучасній освіті, де розвиток творчих здібностей та емоційної культури є ключовими аспектами формування цілісної особистості, музична педагогіка розглядається як важливий засіб досягнення цих цілей. Протягом останніх десятиліть велика увага приділяється дослідженню впливу музичної педагогіки на розвиток творчого потенціалу учнів та її ролі в організації освітнього процесу.

Музична педагогіка, будучи значущою частиною загальної системи навчання, відрізняється особливими підходами до стимулювання учнівських здібностей [4]. Це зумовлено тим, що музика не лише сприяє культурному розвитку особистості, а й допомагає розкривати творчі можливості, формує емоційну стійкість та покращує когнітивні навички.

Музичне мистецтво відіграє важливу роль у розвитку емоційної сфери дитини, адже воно здатне не лише дарувати естетичне задоволення, а й формувати глибше розуміння власних почуттів. Завдяки музиці учні поступово навчаються розрізняти різні емоційні стани, усвідомлювати причини їх виникнення та вплив на власну поведінку. У процесі занять вони розвивають уміння контролювати свої емоції, знаходити внутрішню рівновагу та реагувати на життєві ситуації більш усвідомлено. Таким чином, музична педагогіка стає не лише способом оволодіння мистецтвом, а й дієвим інструментом розвитку емоційного інтелекту, що допомагає учням гармонійно адаптуватися до сучасного життя [19, с.112].

Одним із перших педагогів, хто звернув увагу на значущість емоційного виховання школярів, був В. Сухомлинський. Розмірковуючи про гармонійний розвиток особистості, педагог підкреслював важливість поєднання емоційного з інтелектуальним, естетичним і моральним компонентами. На думку В. Сухомлинського, справжня емоційна культура, сформовані естетичні уподобання й громадянські якості не можуть виникати в умовах емоційної обмеженості; відсутність емоційної культури у стосунках між людьми спричиняє розвиток егоїзму [56]. Педагог вважав, що школа має перетворитися на «майстерню гуманності», у якій дітей навчатимуть розпізнавати й відчувати емоційні відтінки думок і переживань інших людей [56].

Молодший шкільний вік вважається особливо сприятливим для розвитку, оскільки в цей час спостерігається висока пластичність психічних процесів. Саме в цей період, як стверджує Т. Котик, активно формується емоційна сфера дитини, а також відбувається засвоєння соціально значущих норм і моделей поведінки.

Дитина починає розуміти значення власних емоцій, поступово набуваючи навичок їх регулювання [23, с. 51]. Дослідники підкреслюють, що емоційний розвиток дитини безпосередньо пов'язаний з її соціальним середовищем, а за відсутності активної взаємодії з ним емоційна чутливість залишається нерозвиненою, з ознаками емоційної незрілості [3;29;31]. Таким чином, саме повноцінний емоційний розвиток у молодшому шкільному віці є ключем до гармонійного психічного становлення дитини та її ефективної соціалізації.

За словами Ю. Савченко, у цей період у школяра формується потреба пізнавати себе як унікальну особистість, прагнення до самоствердження, самовираження та соціальної активності. Особливо інтенсивно розвиваються довільність поведінки, внутрішній план дій та здатність до рефлексії. Саме в молодшому шкільному віці дитина починає опановувати навички аналізу власної поведінки та поведінки інших [51, с. 15]. Щоб учень міг свідомо регулювати власні дії, необхідно навчити його усвідомлювати переживання, адекватно виражати почуття та знаходити конструктивні способи виходу зі складних ситуацій.

Емоції грають дуже важливу роль у житті дитини, впливають на її поведінку та мислення. У молодших школярів емоційна чутливість і вразливість особливо сильні, а сприймання світу через образи допомагає активно розвивати емоційну сферу та формувати емоційну культуру. Проте діти ще не завжди розуміють свої почуття і часто не можуть пояснити, чому вони з'являються. Їхня відкритість до нових вражень, емоційна сприйнятливність і здатність відчувати мистецтво створюють міцну основу для розвитку спостережливості та естетичного смаку – важливих елементів емоційного виховання.

Ю. Савченко наголошує, щоб забезпечити здатність до свідомого управління власною поведінкою, необхідно навчити учнів розпізнавати й усвідомлювати свої емоції, вміло їх виражати та знаходити ефективні шляхи вирішення складних життєвих ситуацій [51, с. 15].

Як зазначає О. Литвиненко, соціальні здібності дитини проявляються у прагненні та здатності бути лідером дитячої групи, ефективно комунікувати та легко встановлювати емпатійні стосунки, відповідально досягати поставлених цілей і відстоювати інтереси групи, діяти на користь суспільства з урахуванням вікових можливостей, задовольняючи власні потреби та здійснюючи самоаналіз [26, с. 67]. Ці можливості та прагнення учнів можуть успішно реалізовуватися за умови сформованої емоційної культури.

І. Васильківський наголошує, що процес виховання емоційного інтелекту у учнів шкільного віку є важливим для розвитку емоційної свідомості та здатності до саморегуляції. Автор акцентує увагу на необхідності інтеграції емоційних навичок у освітній процес, що сприяє покращенню соціальної адаптації та комунікативних здібностей учнів. Основною метою роботи є створення умов для формування емоційної грамотності через цілеспрямовані тренінги та педагогічні практики [9].

Зростання наукової уваги до проблеми формування емоційної культури пояснюється тим, що її розвиток безпосередньо впливає на якість освітнього процесу. Зокрема, це стосується встановлення міжособистісних взаємин у дитячому колективі, формування в учнів здатності до самовираження в різних видах діяльності, розвитку доброзичливого ставлення до однолітків та інших учасників освітнього середовища. Управління емоціями включає здатність усвідомлено обирати найдоцільнішу емоційну реакцію для конструктивної взаємодії, що передбачає гнучке мислення, емпатію та вольову саморегуляцію [3;6;16;29].

Системний аналіз науково-методичної літератури дозволив уточнити сутність і зміст емоційної культури молодших школярів, яку розглядають як здатність особистості усвідомлювати значущість емоцій у житті людини, аналізувати та осмислювати власні емоції, настрої та емоційні стани, а також керувати ними й своїми вчинками відповідно до моральних норм. За словами Т. Дорошенко та Л. Сіліної, управління емоціями полягає у вмінні обирати серед можливих емоційних реакцій ті, що сприяють ефективній роботі та взаємодії з

іншими людьми. Компетентна особистість володіє своїми емоціями, здатна оцінювати ситуацію з різних позицій, прогнозувати можливі реакції та обирати оптимальний варіант [18, с.11].

Структура емоційної культури молодших школярів включає кілька компонентів.

1. *Когнітивний компонент* відображає наявність знань про емоції, соціально прийнятні способи їх прояву та роль емоцій у формуванні гармонійних стосунків.

2. *Мотиваційний компонент* характеризує зацікавленість емоційною сферою життя, власними та чужими емоціями, а також прагнення орієнтуватися у власних проявах емоцій із урахуванням моральних норм.

3. *Діяльнісний компонент* відображає здатність розуміти та адекватно виражати власні емоції, керувати ними й впливати на емоції оточуючих, проявляючи соціально прийнятні емоційні реакції.

За словами Ю. Савченко, освітній процес, який активно задіює емоційну сферу учня, сприяє формуванню ціннісного ставлення до знань, навколишнього світу та інших людей. Уроки мистецтва у школі мають значний потенціал для розвитку емоційної культури молодших школярів [51, с. 15]. Формування емоційної культури в учнів початкових класів відбувається у тісному зв'язку з розвитком уявлення про цілісну картину світу.

Сьогодні вирішення цього завдання неможливе без використання інтеграційного підходу як провідної ідеї в освітньому процесі. Найбільш ефективно інтеграція реалізується під час викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» у закладах загальної середньої освіти.

Змістова лінія мистецької галузі «Сприймання та інтерпретація мистецтва» спрямована на розвиток емоційної сфери учнів, збагачення їхнього естетичного досвіду та формування умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати та оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення [59]. Лінія

«Комунікація через мистецтво» орієнтована на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення власного «Я», власних мистецьких досягнень і потенціалу. Вона передбачає розвиток умінь презентувати себе та свої результати, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецькі практики та культурно-мистецькі заходи, а також формувати уявлення про способи регулювання власного емоційного стану за допомогою мистецтва [59].

Музика має особливу здатність впливати на емоції людей, бо звуки говорять своєю універсальною мовою. У дітей початкових класів різні мелодії можуть викликати різні почуття: веселі і яскраві мотиви дарують радість і гарний настрій, а повільні або сумні мелодії можуть пробуджувати відчуття смутку чи задумливості. Кожен звук несе емоцію, а разом вони створюють музичну композицію, яка допомагає дітям відчувати і розуміти свої емоції.

Причина того, чому деякі музичні твори викликають радість, а інші – сум, криється у складній взаємодії таких елементів, як ритм, тональність і гармонії. Наприклад, мажорні акорди зазвичай асоціюються з позитивними емоціями, тоді як мінорні акорди часто викликають серйозніші або сумні почуття. Крім того, темп музики відіграє важливу роль у сприйнятті композиції: швидкі темпи можуть дарувати відчуття енергії, а повільні – навпаки, заспокоюють або викликають смуток [50].

Музика часто виступає як «саундтрек» до важливих моментів у житті людини. Одна-єдина пісня здатна миттєво перенести нас у минуле, нагадуючи про дитинство, перше кохання або значущі події. Мелодії, які супроводжували ключові етапи нашого життя, назавжди залишаються в пам'яті, ставши мостом до спогадів і емоційного занурення.

Музика не тільки викликає емоційні реакції, але й може бути ефективним інструментом для лікування. Музична терапія, як стверджує А. Рубан, вже давно використовується для допомоги людям, які переживають стрес, тривожність або депресію. Правильно підібрана музика має здатність заспокоювати нервову

систему, піднімати настрій і навіть полегшувати фізичний біль. Вона сприяє релаксації, зосередженню та покращенню якості сну. За результатами численних досліджень, саме класична музика, а особливо жива музика, має позитивний вплив на фізичний та психічний стан людини. Вона здатна знижувати рівень артеріального тиску, покращувати емоційний стан та допомагати позбутися депресивних станів, стресу і тривоги, що в свою чергу сприяє процесу одужання. Музика таких геніальних композиторів, як Й. Бах, Л. Бетховен, В. Моцарт, Ф. Шуберт, Ф. Шопен та інших, неодноразово довела свою терапевтичну цінність. Сьогодні музикотерапія активно застосовується в лікарнях, реабілітаційних центрах, а також у освітніх закладах, зокрема в дитячих садках та школах [50].

Є. Дудник підкреслює, що музика виступає одним із найсильніших чинників розвитку емоційного інтелекту, оскільки вона здатна безпосередньо впливати на внутрішній світ людини. Слухання музичних творів різних жанрів сприяє формуванню в учнів умінь розрізняти та усвідомлювати широкий спектр емоційних відтінків, від радості до смутку. Крім того, активна творча діяльність – гра на інструментах, спів чи створення музичних композицій – допомагає дітям виражати власні почуття, розвивати здатність до самовираження та емоційного самоконтролю. Важливою складовою є і колективне музикування, адже участь у хорах чи ансамблях формує навички взаєморозуміння, співпереживання та соціальної чутливості, що сприяє гармонійному розвитку емоційної культури учнів [19, с.112].

На думку І. Баженова, музична педагогіка має значний вплив на формування ціннісних орієнтацій учнів, адже вона не лише навчає володінню мистецтвом, а й поглиблює розуміння важливості моральних і соціальних принципів у житті. Музика, як підкреслює автор, є потужним носієм етичних смислів: виконання чи слухання творів дає змогу відчувати глибокий зв'язок із темами справедливості, толерантності та взаєморозуміння. Водночас участь у музичних колективах розвиває вміння співпрацювати, чути інших і прагнути гармонії в спільній

діяльності. Через взаємодію з різними жанрами та творами школярі відкривають нові грані власної особистості, усвідомлюють власні переконання, формують емпатію й повагу до різних поглядів. Важливим аспектом, на який звертає увагу І. Баженов, є також виховання любові до мистецтва й культурної спадщини: знайомство з історією музики, участь у концертах чи мистецьких заходах сприяє формуванню поваги до культурного різноманіття та розширює світогляд учнів [3, с.129-130].

Музична педагогіка відкриває для учнів простір не тільки для оволодіння музикою та творчістю, а й для усвідомлення її морального й соціального виміру [6]. Такий підхід допомагає формувати стійкі життєві цінності, які стають фундаментом особистісного зростання та мотивують молодь робити вагомий позитивний внесок у розвиток суспільства [60, с.233].

Протягом історії люди завжди приділяли багато уваги музичному вихованню, бо воно допомагає розвивати культуру та творчість. Музика вчить дітей розуміти її особливості, різні засоби виразності та побудову мелодій. Вона допомагає відчувати емоції, образи та красу музики. Музичне мистецтво є важливою частиною культури світу і водночас допомагає дітям пізнавати світ, виражати себе, спілкуватися з іншими та отримувати радість від музики.

Система музичної освіти, яка існує сьогодні, має глибокі корені та базується на міжнародних традиціях музичної культури. Освітні заклади, такі як дитячі музичні школи, школи мистецтв та професійні коледжі, не лише виконують освітні та просвітницькі функції, але й мають величезний виховний потенціал. Вони сприяють розвитку естетичного смаку учнів і готують їх до подальшого навчання у вищих навчальних закладах [19, с.112].

Однак, як зауважує Н. Карандашова, сучасні заклади музичної освіти стикаються з серйозною проблемою – недостатньою зацікавленістю молоді до музики. Все менше учнів бажають вивчати музику, і навіть серед тих, хто вступає до мистецьких навчальних закладів, не всі завершають навчання. Сьогодні ми

спостерігаємо кризу музичної освіти, яка має не лише економічні та соціальні причини, але й концептуальні проблеми, які потребують негайного вирішення [22].

Освітній процес, що активно залучає емоційну сферу дитин, допомагає формувати ціннісне ставлення до знань, навколишнього світу та міжособистісних взаємин. Уроки мистецтва у школі мають значний потенціал для розвитку емоційної культури учнів початкових класів [42, с. 15]. Виховання емоційної культури у дітей цієї вікової групи тісно пов'язане з формуванням у них уявлення про єдину картину світу. Реалізація цього завдання сьогодні неможлива без інтеграції як основної ідеї в освітньому процесі, зокрема через викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» у загальноосвітніх закладах.

Отже, уроки музичного мистецтва є ефективним засобом залучення молодших школярів до цінностей добра, краси та людяності. Музика активно впливає на всі аспекти освітнього процесу та виховання, виступаючи потужним і незамінним інструментом розвитку духовного світу дітей та формування їх емоційної культури.

Варто наголосити на тому, що проблема розвитку емоційної сфери, зокрема емоційної культури молодших школярів через музичне мистецтво як умови їхньої соціалізації, є особливо актуальною, оскільки саме в цьому віці діти активно входять у соціальне середовище та накопичують досвід взаємодії й спілкування. Компонентна структура емоційної культури, розроблена в ході дослідження, визначає змістові критерії для оцінювання рівня її сформованості у молодших школярів. Подальший інтерес викликає визначення та апробація педагогічних умов і методів формування емоційної культури через музичне мистецтво, що сприятиме підвищенню рівня соціалізації учнів.

Отже, музичне мистецтво виступає потужним засобом розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл, сприяючи формуванню в них здатності усвідомлювати власні емоції, адекватно їх виражати та регулювати, а також розвивати емоційну чутливість, емпатію та соціальні навички. Уроки музики

допомагають школярам пізнавати красу та гармонію, розширюють естетичний досвід і стимулюють духовний розвиток, що, в свою чергу, сприяє ефективній соціалізації та гармонійному становленню особистості.

1.3. Розвиток емоційної культури учня у процесі навчання гри на фортепіано

Емоції дуже важливі для розвитку молодших школярів, адже саме в цьому віці діти дуже чутливі, спонтанні та емоційні. Вони переживають світ через емоції, які впливають на їхню поведінку та мислення. Під час навчання гри на фортепіано ця чутливість допомагає дітям краще відчувати музику, розвивати емоційне сприйняття і естетичні почуття. Хоча діти ще не завжди розуміють свої емоції і не можуть пояснити, чому вони виникають, гра на музичному інструменті допомагає формувати спостережливість, емоційну культуру та здатність виражати свої почуття через музику.

Фортепіано є надзвичайно універсальним інструментом, що має важливе значення в музичній освіті. Дисципліна «Фортепіано» вивчається вже більше ніж півтора століття. Одним з перших дослідників особливостей курсу загального фортепіано як предмету та його відмінностей від спеціального фортепіано був Н. Загорний. Подальші дослідження в цій сфері проводили Б. Яворський, В. Ниркова та Г. Ципін. Основою методу музичної фортепіанної освіти стало поняття розвиваючого навчання [14, с.47].

За останні десятиліття численні дослідження довели, що гра на фортепіано позитивно впливає на роботу мозку та розвиток когнітивних здібностей. Музичне заняття сприяє формуванню соціальної відкритості, адже виконавці легше взаємодіють з іншими людьми, що стимулює комунікативні навички. Одночасна необхідність стежити за ритмом, висотою звуку, акордами та рухами обох рук розвиває здатність до багатозадачності й підвищує концентрацію. Доведено, що у

піаністів мозок працює інакше: вони швидше приймають рішення, краще навчаються та проявляють гнучкість у різних життєвих ситуаціях. Крім того, регулярна гра виконує терапевтичну функцію, допомагаючи знизити рівень тривоги, запобігати депресії та підвищувати емоційну стійкість. Важливим є і формування вміння ставити та досягати цілі, що робить навчання гри на фортепіано ефективним інструментом для гармонійного розвитку особистості та підтримки психічного здоров'я [10].

Навчання гри на фортепіано – це не лише технічний процес, а й важливий етап емоційного розвитку учнів. Підтримка мотивації в навчанні тісно пов'язана з емоційною складовою, оскільки музика впливає на емоційну сферу особистості, а емоційна культура може значно посилити мотивацію до навчання. Щоб залишатися на правильному шляху та не втратити інтерес, важливо враховувати емоційний аспект освітнього процесу [67].

Ще в 1897 році В. Гутор зазначав, що фортепіано є найзручнішим і найбільш універсальним інструментом для вивчення музики. Не випадково, курс фортепіано став обов'язковим для всіх спеціальностей, оскільки він об'єднує питання музичного розвитку та формування музикантів різних напрямків. Ефективність курсу залежить від чітко продуманого та структурованого репертуарного плану, складеного педагогом, а також від того, наскільки послідовно та якісно студенти освоюють матеріал. Від правильного підходу до складання навчального плану та його практичного втілення залежить ступінь професійного розвитку майбутнього музиканта [48, с.5].

Фортепіано є одним із найбільш універсальних і дієвих інструментів для розвитку музичних навичок. Уроки гри на цьому інструменті підходять для людей різного віку, оскільки вони сприяють розвитку музичного слуху, технічних навичок, координації рухів та інтелектуальних здатностей [47].

І. Малашевська аналізує важливість емоційного розвитку учнів через музику, зокрема, акцентуючи увагу на емоційному вихованні через педагогічні методи, що

поєднують оздоровчий та розвивальний підхід. Вона підкреслює значення гармонії між фізичним і емоційним станом учнів, що сприяє їх творчому розвитку, та пропонує методи інтеграції емоційної культури в процес фортепіанного навчання для дошкільників та молодших школярів [31].

Л. Груша розглядає психологічні фактори, які впливають на розвиток емоційної культури в освітньому процесі, акцентуючи увагу на створенні оптимальних умов для емоційної підтримки учнів під час інтенсифікації навчання [13]. В. Смородський звертається до розвитку виконавських навичок у контексті жанрового підходу, що також включає емоційні аспекти гри [52, с.177]. Водночас, Сяо Гуйян розглядає вплив культурних особливостей на емоційну культуру учнів, що навчаються фортепіано, порівнюючи методики навчання в Україні та Китаї, зокрема, як соціокультурний контекст може формувати емоційну сприйнятливність до музики [57, с.257].

З урахуванням сучасних змін у науці, росту обсягу інформації, зміни структури освіти та модернізації освітнього процесу, з'являється необхідність у розробці нових методик викладання фортепіано. Продовжувачі цієї теми, удосконалюючи традиційні підходи, включали нові вимоги в основи своїх методик. Зокрема, до них належать розвиток умінь орієнтуватися в стилі та тексті творів, технічне оволодіння матеріалом, а також розвиток інтелектуального мислення учнів [48, с.3].

Гра на фортепіано вимагає не лише технічної майстерності, а й глибоких знань у різних сферах культури, що є основою для емоційного сприйняття музики. Для того, щоб втілити емоційний зміст твору, важливою є взаємодія виконавця з авторським текстом через стилістичний аналіз. Цей процес дозволяє розкривати емоційні відтінки музики, що можуть бути передані слухачу через розуміння структури твору, його музичної мови та інтерпретації. Навчити учнів передавати емоції твору, усвідомлювати стиль композитора та деталі нотного тексту можна

лише на уроках фортепіано, коли вивчаються різноманітні твори одного композитора або проводиться емоційно-насичене вивчення багатьох творів [55].

Як зазначає Н. Аніщенко, сприйняття різних інтонаційних, темброво-динамічних і артикуляційних відтінків музичних звуків формує у дитини певну систему слухових уявлень, яка зберігається у пам'яті та підлягає свідомому контролю. Науковці підкреслюють, що регулярна участь у музичній діяльності прямо впливає на розвиток музично-слухової сфери особистості, що постійно збагачується новими акустичними враженнями [2].

Навчання гри на фортепіано охоплює низку важливих аспектів, таких як музична грамотність, читання з листа, ансамблева гра, освоєння основ акомпанементу та навички самостійної роботи. Всі ці елементи сприяють розвитку виконавських здібностей учнів і позитивно впливають на їхній рівень підготовки в спеціалізованих інструментальних класах.

Одним із важливих інструментів розвитку емоційної культури є написання анотацій до виконуваних творів, що допомагає учням осмислювати не лише технічні аспекти, а й емоційний зміст музики [48, с.4].

С. Лисюк та Є. Лисюк зазначають, що дослідження компонентів виконавських навичок гри на фортепіано, яке є результатом навчально-інструментальної діяльності, вимагає врахування емоційної складової освітнього процесу. Виконавські навички учнів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл формуються під впливом мотиваційної сфери, яка включає в себе спонукальні фактори, інтереси та потреби учнів. Важливо, що саме емоційна культура учнів грає ключову роль у формуванні їх мотивації до вивчення гри на фортепіано. Вчені наголошують на необхідності високої мотивації учнів до процесу навчання, що підтримується емоційною залученістю та інтересом до музики [25, с.162].

Взаємозв'язок основних груп виконавських навичок при фортепіанній підготовці учнів дитячих музичних та спеціалізованих шкіл включає не тільки когнітивні та технічні компоненти, але й емоційний компонент, який забезпечує

ефективність освітнього процесу. Цей емоційний аспект має великий вплив на розвиток мотивації учнів, адже емоційна культура допомагає учням не тільки освоювати техніку гри, але й глибше переживати музичні твори [27].

Т. Гризоголазова в своїй роботі зосереджується на методиці навчання гри на фортепіано, розглядаючи основні принципи та технічні аспекти, що сприяють ефективному засвоєнню цього музичного інструменту. Авторка акцентує увагу на індивідуальному підході до кожного учня, враховуючи його емоційні та когнітивні особливості для досягнення високих результатів у навчанні. Важливим аспектом методики є розвиток музичної виразності та технічної майстерності через поєднання теоретичних знань і практичних вправ [11].

В. Логін розглядає важливість методики викладання як основного процесу виховання виконавських навичок у молодших класах. Автор акцентує увагу на ключових аспектах технічного розвитку учнів, таких як правильна посадка та постановка рук при грі на фортепіано, основні принципи технічної підготовки, а також важливість роботи над творами технічного характеру для формування виконавської майстерності. Особливе значення надається формуванню ігрових навичок через ансамблеву гру та психолого-педагогічному впливу викладача на розвиток виконавських здібностей учнів, що забезпечує ефективне навчання і сприяє комплексному розвитку музичних здібностей молодших школярів [27].

Знайомство дітей із фортепіано має не лише навчальну мету, а й велике емоційне значення. Гра на інструменті допомагає дитині відкрити свій внутрішній світ, стати більш чутливою до краси музики та знаходити нові способи висловлювати свої почуття. Поступово, навчаючись музикувати, учень починає краще розуміти, що він відчуває, і вчиться помічати емоції інших людей [61 с.408].

У табл. 1.2 подано узагальнення того, як навчання гри на фортепіано впливає на різні аспекти розвитку та емоційний стан учнів молодшого шкільного віку.

Таблиця 1.2

**Вплив навчання гри на фортепіано на розвиток та емоційну сферу учнів
молодшого шкільного віку**

Аспект розвитку	Зміст	Емоційний результат
1. Когнітивний розвиток та навчальні досягнення	Розвиток пам'яті, уваги, просторово-часових умінь під час гри на фортепіано; успішне засвоєння музичного матеріалу.	Підвищення впевненості у власних силах, радість від досягнень, зменшення тривожності, формування позитивного ставлення до навчання.
2. Формування особистісних рис і дисципліни	Регулярні заняття за інструментом виховують посидючість, терпіння, цілеспрямованість і відповідальність.	Розвиток емоційної витримки, поява внутрішньої мотивації, відчуття гордості за результат, стійкість до стресів та конструктивне подолання емоційних труднощів.
3. Соціальні навички та самовираження	Можливість вільно виражати емоції через музику, участь у концертах і колективах.	Розвиток емпатії, відкритість у спілкуванні, уміння підтримувати інших, емоційне збагачення та здатність передавати почуття через музику.

Джерело: узагальнено на основі [46;55;62].

Таким чином, процес навчання гри на фортепіано виступає не лише засобом оволодіння технічними навичками, але й важливим чинником розвитку емоційної культури учнів. Він формує здатність усвідомлювати та виражати власні почуття, розвиває емпатію та чутливість до емоцій інших людей, сприяє естетичному сприйняттю світу та збагаченню духовного світу дитини. Регулярна взаємодія з музичним матеріалом допомагає учням глибше розуміти свої емоційні реакції, навчитися контролювати їх у різних життєвих ситуаціях і розвивати гармонійне ставлення до себе та оточуючих.

Висновки до першого розділу

1. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що емоційна культура є комплексною характеристикою особистості, яка включає здатність

усвідомлювати власні емоції, аналізувати їх та керувати ними, а також розуміти емоційні прояви інших людей. Вона охоплює когнітивний, мотиваційний і діяльнісний компоненти, які забезпечують гармонійне становлення особистості, розвиток соціальних навичок та ефективну взаємодію в соціумі, формуючи основу для успішної соціалізації.

2. Музичне мистецтво виступає потужним засобом розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл. Воно допомагає дітям усвідомлювати та виражати емоції, розвивати емоційну чутливість і емпатію, формує соціальні навички та сприяє гармонійному духовному розвитку. Завдяки музиці учні пізнають красу, гармонію та моральні цінності, збагачують естетичний досвід і здобувають практичні навички взаємодії з оточенням. Все це сприяє їхній ефективній соціалізації, розвитку внутрішньої самостійності та формуванню гармонійної особистості.

3. Розвиток емоційної культури учня у процесі навчання гри на фортепіано проявляється в тому, що діти отримують можливість глибше усвідомлювати власні почуття, навчатися керувати ними та виражати через музику. Така діяльність формує здатність до співпереживання, емоційної чутливості й відкритості, водночас виховуючи внутрішню гармонію та впевненість у собі. Таким чином, гра на фортепіано стає не лише мистецьким, а й виховним інструментом, який сприяє становленню цілісної особистості, здатної до емоційного самовираження та гармонійної взаємодії з оточенням.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО ЯК ЗАСОБУ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ МИСТЕЦЬКИХ ШКІЛ

2.1. Емоційний потенціал фортепіанного репертуару для учнів мистецької школи

Фортепіанний репертуар має великий емоційний вплив, адже через різні музичні твори діти вчаться відчувати й передавати багато різних емоцій. Різні стилі та настрої музики розвивають у них чутливість, уміння розпізнавати емоційний настрій і висловлювати свої почуття. Гра таких творів допомагає не лише вдосконалювати техніку, а й формує емоційну культуру учнів.

Науковці наголошують на важливості емоційного переживання, яке виникає під час сприймання музичних творів. В. Смородський звертає увагу, що для повного розуміння музики слухач повинен вміти відстежувати її розвиток – помічати повтори, контрасти, варіації, розвиток теми тощо. Усі розумові дії, які здійснює музикант-виконавець під час роботи з твором, зазвичай тісно пов'язані з емоційними реакціями [53, с.177]. Українські науковці виокремлюють серед характеристик музичного сприйняття такі як: цілісність, образність, усвідомленість, емоційність, логічність, осмисленість, асоціативність, вибірковість та сталість. Вони розглядають сприйняття як динамічний процес, який починається з першого ознайомлення з твором і поступово переходить до глибшого усвідомлення його як єдиного, цілісного художнього образу в процесі багаторазового слухання [1].

Вагомий внесок у дослідження теми зробила Г. Соколова, яка виокремлює три основні етапи в структурі музичного сприйняття. *Перший етап* – це первинне знайомство з художнім матеріалом, яке полягає у сенсорному розпізнаванні

основних елементів твору, загальному орієнтуванні в його формі, тематиці, настрої, що формує початкові уявлення про зовнішній рівень музичного твору. *Другий етап* – це аналітичне осмислення змісту, який закладено у музичній мові. Тут слухач переходить від безпосереднього сприйняття до розуміння художньої форми, прагнучи розшифрувати її значення, глибше проникнути в смисл твору. *Третім компонентом*, за словами дослідниці, є інтерпретація та естетичне оцінювання, які передбачають формування особистісного ставлення до музичного образу. На цьому етапі важливою стає здатність до емоційного співпереживання, суб'єктивного осмислення почутих вражень і прояву внутрішньої активності у сприйнятті [55].

Цінними для розуміння природи музичного сприйняття є міркування Г. Падалки, яка розглядає сприйняття мистецтва як складний процес, що поєднує сам акт сприймання та усвідомлення змісту художніх образів. На її думку, художнє сприйняття є способом проникнення у світ почуттів і емоцій, втілених митцями у творах, та отримання естетичної насолоди від їхньої форми й структури. У структурі сприйняття музики дослідниця виділяє кілька ключових елементів: емоційно-оцінювальну реакцію, здатність розрізняти окремі характеристики або фрагменти твору, а також формування цілісного музичного образу, який включає осмислення змісту почутого [41, с.194].

Фортепіано – один із найуніверсальніших музичних інструментів, що дозволяє виконувати твори різних стилів, від класики до джазу. Гра на ньому має особливості, що сприяють розвитку музичних здібностей:

1. *Поліфонічність*. Фортепіано дає можливість виконувати багатоголосі твори, розвиваючи здатність виконувати кілька мелодій одночасно та контролювати їх взаємодію.
2. *Динамічний діапазон*. Фортепіано має великий діапазон від тихих до гучних звуків, що розвиває в музиканта вміння виражати різноманітні емоції через зміни гучності.

3. *Нюанси артикуляції.* Освоєння гри на фортепіано включає вивчення різних способів артикуляції, таких як легато, стакато і портато, що робить виконання більш виразним.

4. *Гармонійний розвиток.* Фортепіано дозволяє одночасно виконувати мелодії та супровід, що сприяє кращому розумінню гармонії та структури музичних творів.

5. *Відчуття ритму.* Гра на фортепіано вимагає точності в дотриманні ритму, що допомагає розвивати почуття темпу та ритмічну точність [66].

Освоєння фортепіано має великий вплив на різні аспекти музичного розвитку, від вдосконалення техніки виконання до глибокого емоційного самовираження. Однак для того, щоб навчання було не тільки ефективним, а й цікавим, необхідно враховувати кілька важливих чинників [47]. Табл. 2.1 надає огляд основних аспектів розвитку музичних здібностей, які розвиваються під час уроків фортепіано.

Таблиця 2.1

Основні аспекти розвитку музичних здібностей на уроках фортепіано

Аспект	Характеристика
Розвиток музичного слуху	Музичний слух – це здатність розрізняти висоту, тривалість та характер звуків. На уроках фортепіано учні розвивають вміння розпізнавати мелодії, інтервали та акорди. Це допомагає глибше розуміти та відчувати музику.
Ритм і координація	Ритм і координація важливі для точного виконання творів і для розвитку незалежності рук. Спеціальні вправи, використання метронома та гра різних ритмічних елементів сприяють покращенню цих навичок.
Розвиток техніки	Технічні вправи на фортепіано допомагають розвивати незалежність пальців, координацію рук і зміцнюють пальці. Вправи на арпеджіо, акорди і гами є основою для точного виконання складних творів.
Розвиток музичної пам'яті	Музична пам'ять допомагає запам'ятовувати структуру творів. Регулярне виконання музики без нот та аналіз творів покращують здатність запам'ятовувати і краще розуміти музику.
Інтерпретація та виразність	Гра на фортепіано не обмежується технікою. Виразність та інтерпретація допомагають передати емоційне наповнення музики. Вивчення динаміки, темпу та стилю дозволяє зробити виконання живим та емоційно насиченим

Джерело: узагальнено на основі [38;47]

Емоційний потенціал фортепіанного репертуару для учнів мистецької школи проявляється у здатності музичних творів впливати на емоційний стан дітей, сприяти розвитку їхньої чуттєвості, музичної уяви та емоційної виразності. Дослідження проводилося у приватній школі «Академія солістів Оксани Маліцької» в м. Київ серед учнів віком 6-8 років (1-3 класи). У дослідженні взяли участь 16 дітей, які виконували різноманітний фортепіанний репертуар, що охоплював твори класичних і сучасних композиторів.

Проведений аналіз фортепіанного репертуару для учнів 1-3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» дав змогу визначити твори, що мають високий емоційний потенціал і сприяють формуванню емоційної культури дітей. У добірці враховано вікові особливості учнів, доступність технічного рівня та художню виразність музичного матеріалу, що стимулює розвиток емоційного сприйняття й творчого самовираження.

До репертуару учнів увійшли як легкі, грайливі композиції, такі як «Can can» Ж. Оффенбаха та «Котячий джаз» М. Шентюрка, так і більш складні емоційно насичені твори, зокрема «Experience» Л. Ейнауді, «Hallelujah» Л. Коен та «До Елізи» Л. ван Бетховена. Виконання таких різнопланових творів дозволяє формувати у дітей здатність передавати різні настрої та емоційні стани, від радості та азарту до спокою і ліричності, сприяє розвитку емоційної чутливості та художньої самовираженості в процесі навчання гри на фортепіано.

Табл. 2.2 демонструє добір фортепіанних творів, що мають високий емоційний потенціал і сприяють розвитку почуттів, музичної виразності та емоційної культури учнів 1-3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької». Такі композиції, як Can Can Ж. Оффенбаха чи Турецький марш В. А. Моцарта, активізують увагу, сприяють розвитку ритмічного чуття й позитивного настрою. Водночас ліричні твори (Колискова І. Філіпа, До Елізи Л. ван Бетховена) розвивають здатність до співпереживання, внутрішньої зосередженості й естетичного сприйняття музики.

Таблиця 2.2

Емоційні можливості фортепіанного репертуару для учнів «Академії солістів»

№	Назва твору та композитор	Характер твору	Емоційний вплив на учня
1	Сap Сap – Ж. Оффенбах	Жвавий, танцювальний	Стимулює радість, енергійність і почуття ритму, допомагає виражати позитивні емоції.
2	Котячий джаз – М. Шентюрк	Легкий, гумористичний	Розвиває гумор і артистичність, дозволяє експериментувати з темпом і динамікою.
3	Неповороткий дервіш – М. Шентюрк	Динамічний, ритмічний	Розвиває концентрацію, увагу до ритмічних акцентів, уміння передавати рух у музиці.
4	Етюд №1 До мажор (зі зб. 32 етюдів, II ч.) – К. Черні	Технічний, навчальний	Вчить витримки, дисципліни й самоконтролю. Сприяє розвитку внутрішньої зібраності, що позитивно впливає на емоційну стабільність виконавця.
5	Танго – Х. Родрігес	Експресивний, ритмічний	Розвиває емоційну виразність і відчуття стилю. Дас змогу пережити пристрась і напруження, властиві танго, формує сценічну впевненість.
6	Пірати Карибського моря (Ф. Онг)	Пригодницький, динамічний	Викликає відчуття хоробрості, напруження та азарту. Допомагає учням передати у музиці сюжетність, відтворюючи пригодницький настрій.
7	Північне сяйво – Л. Іванюшина	Ліричний, спокійний	Створює відчуття спокою, казковості, внутрішньої гармонії. Розвиває вміння слухати себе й передавати тонкі емоційні відтінки.
8	Experience – Л. Ейнауді	Меланхолійний, роздумливий	Поглиблює самоаналіз і емоційне переживання, розвиває внутрішній світ учня через сучасне звучання.
9	Турецький марш – В. А. Моцарт	Жвавий, урочистий	Створює святковий настрій і впевненість, розвиває точність, координацію та радісне сприйняття музики.
10	Turkey Talk – К. Костлі	Веселий, ігровий	Викликає позитив і усмішку, дозволяє імпровізувати та насолоджуватися грою.
11	Habanera – Ж. Бізе	Чуттєвий, експресивний	Розвиває здатність передавати глибокі почуття та сценічну виразність, навчає контролювати динаміку й темп для створення напруженого настрою.
12	Колискова – І. Філіп	Спокійна, ніжна	Сприяє розвитку лагідності, внутрішнього спокою та уважності до нюансів звучання.
13	До Елізи – Л. ван Бетховен	Ліричний, задумливий	Розвиває чуттєвість і витонченість музичного мислення. Дозволяє дитині відчувати глибину класичної емоційності.
14	Hallelujah – Л. Коен	Ліричний, духовний	Викликає піднесеність, щирість і спокій, допомагає відчувати внутрішню гармонію через музичне переживання.
15	Українська мелодія – І. Беркович	Ліричний, національний	Виховує любов до рідної культури, гордість і патріотичні почуття. Допомагає розуміти емоційність української народної музики.

1 6	The Addams Family – В. Мізі	Гумористичний, динамічний	Розвиває ритм, артистичність і гру з настроєм, стимулює фантазію та сценічну сміливість.
--------	--------------------------------	------------------------------	---

Репертуар школи гармонійно поєднує класичні та сучасні композиції, що стимулює пізнавальний інтерес дітей і сприяє розвитку їхньої творчої уяви. Такі твори, як Пірати Карибського моря або The Addams Family, пробуджують фантазію, дають можливість учням виражати себе через музику та сценічну гру. Загалом добір фортепіанних п'єс забезпечує комплексний розвиток дитини – від технічних навичок і музичної виразності до формування емоційної культури, внутрішньої гармонії та любові до мистецтва.

Отже, емоційний потенціал фортепіанного репертуару відіграє важливу роль у розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл, оскільки дозволяє школярам усвідомлювати, переживати та виражати широкий спектр емоцій, розвиває чутливість, естетичний смак і емпатію, а також сприяє формуванню навичок саморегуляції та конструктивної взаємодії з оточенням, що в цілому підвищує рівень їхньої соціалізації та гармонійного розвитку особистості.

2.2. Інтерпретація та виразність виконання музичного твору

У процесі навчання гри на фортепіано основною ціллю художньо-образного сприйняття учнів виступає *музичний твір*, який стає центральним об'єктом їхньої пізнавальної та виконавської діяльності. З позиції композитора, твір – це результат його творчого задуму, для виконавця він втілений у нотному тексті, а для слухача – у реальному звучанні музики [6].

Робота, що здійснюється на уроках музичного мистецтва під час слухання та аналізу творів, їх інтерпретації у виконавській діяльності та добору засобів художньої виразності, допомагає дітям зосередитися на власних емоціях і розширює їхній емоційний словник. Педагоги-музиканти активно застосовують на заняттях словник емоційно-образних музичних визначень. Завдяки йому школярі отримують змогу краще усвідомлювати багатство емоційних відтінків, які

виникають у процесі слухання чи виконання музики, а також точніше вербалізувати власні враження. Як зазначає О. Ростовський, групи визначень у такому словнику поєднані спільним емоційним знаком і відрізняються лише нюансами та інтенсивністю вираження почуттів [49, с. 571].

Наприклад, при прослуховуванні п'єси В. Косенка «Не хочуть купити ведмедика» учень за допомогою словника може передати не лише загальне відчуття смутку, а й конкретизувати його – як засмученість, пригніченість, тужливість чи щемливість. А під час виконання твору «Купили ведмедика» він здатний описати спектр позитивних переживань: від радості й безтурботності до життєрадісності, оптимізму та святковості. Аналізуючи ритм польки М. Сільванського «Комарики», школяр може відзначити легкість, активність, енергійність, збудженість чи нестримність. Такі вправи у доборі слів для характеристики внутрішнього стану сприяють розвитку здатності учнів до глибшого розуміння власних переживань, їх ідентифікації та точного окреслення [49, с. 571].

На думку О. Прядко, індивідуальне осмислення музичного твору перетворює виконавську діяльність на справжній творчий процес. У роботі над інтерпретацією інструментальних чи вокальних творів педагог спрямовує учня на здійснення літературно-художнього та стилістичного аналізу: вивчення творчої манери композитора, особливостей епохи, аналіз тексту, визначення сюжету, ідеї, тематики та образів. Як підкреслює дослідниця, інтерпретаційні рішення юного виконавця є результатом глибокої інтелектуальної праці та емоційного залучення. Авторські вказівки, закладені у нотному тексті й позатекстових підказках, вимагають від виконавця проникнення в їхній зміст через призму власного емоційного досвіду. Така робота допомагає учневі не лише зрозуміти стиль і світосприйняття композитора, але й навчитися співпереживати, відкривати емоційний підтекст музики та відчувати духовний зв'язок із творцем [44, с.113]. Завдання вчителя, за О. Прядко, полягає у створенні сприятливих умов для зростання самостійності учня

в процесі інтерпретації, що сприяє формуванню відповідального ставлення до виконання та свідомого включення у творчу діяльність [44].

У межах фортепіанної педагогіки існує погляд, що кожному етапу роботи над музичним твором відповідає певна форма і спрямованість музичного сприйняття.

Початковим є етап ознайомлення з новим інструментальним (фортепіанним) твором через його нотне втілення. Цей процес є багаторівневим і включає взаємодію зорових, слухових і тактильних відчуттів, переключення уваги на випереджувальне читання нот і водночас реалізацію інтонаційно-ритмічної уяви у звучанні. В цьому етапі сприймання має нечіткий, фрагментарний характер, подібний до інтуїтивних пошуків. Увага учня зосереджується переважно на знайомих або більш звичних елементах музичного образу, що сприяють орієнтації у новому творі [69].

На другому етапі роботи над фортепіанним твором у молодших школярів музично-виконавське сприйняття розвивається через багаторазове прослуховування композиції та повторне виконання. На цьому етапі важливо поступово переходити від простого сприйняття звуків до розуміння художньої виразності твору, яка закладена в його фортепіанній фактурі. Діти починають помічати форму музичного твору, його жанр та стильові особливості, а також характерні риси окремих фрагментів.

Молодші школярі прагнуть зрозуміти образний зміст композиції та значення музичної мови, через яку вона передає емоції. Для цього їм потрібні базові знання з музичної теорії та загального мистецтвознавства. Одночасно триває активна робота над технікою виконання: учні опрацьовують фактурні елементи, долають прості та складні піаністичні прийоми, розвивають координацію рухів та виконавські навички, щоб відтворювати твір правильно і виразно [1].

На цьому етапі сприйняття стає більш свідомим і зосередженим, воно перетворюється на своєрідне «мисленнєве дослідження» твору. Діти починають звертати увагу на цікаві та оригінальні деталі музики, виділяти окремі елементи та

намагатися зрозуміти їх значення. Сприйняття поступово переходить від загальних емоційних вражень до більш точного й аналітичного розуміння музики. Це допомагає формувати нові, стійкі навички, сприяє розвитку уваги, емоційної чутливості та дає змогу глибше освоїти твір.

Н. Аніщенко підкреслює, що важливу роль у процесі створення художнього образу виконуваного твору відіграють психічні функції – уява, фантазія, інтуїція, а також інтелектуальні операції: аналіз, синтез, порівняння. Саме вони дають змогу суб'єкту виокремити змістовні риси, порівняти їх, абстрагувати, запам'ятати та інтерпретувати у творчому процесі [2, с.90].

Сучасні дослідники зазначають, що для повного розуміння музичного твору важливо створити його власний виконавський образ і подати через інтерпретацію. Музичний образ формується як поєднання змісту твору та його культурного й історичного контексту. Інтерпретація та виразність виконання допомагають показати індивідуальний підхід виконавця та емоційний зміст твору, завдяки чому слухачі можуть краще відчувати музику [1; 12; 17; 21].

Структура художнього образу у музичному виконанні включає діалектичну єдність різних складових: пізнання та оцінки, об'єктивного та суб'єктивного, раціонального та емоційного, зображення та вираження, реального та вигаданого. Важливою частиною цієї структури є саме виразність виконання, яка передає емоційний зміст і настрій твору, сприяє більш глибокому сприйняттю музичного образу [28].

Зміст художнього образу в інтерпретації музичного твору охоплює кілька аспектів:

- а) об'єктивно існуюча дійсність, що є історичним фоном для створення музичного твору і відображає особисті переживання композитора;
- б) суб'єктивний зміст, що проявляється через інтерпретацію автора і вираження його ставлення до музичного образу;

в) естетичне значення музичного образу, яке через інтерпретацію виражає людські ідеали та оцінки в культурно-естетичному контексті [17].

Мистецьке виконання, як інтерпретація музичного твору, вимагає від виконавця вміння мислити образами, оскільки це основа його інтелектуальних і творчих процесів. Образне мислення дозволяє створювати інтерпретацію, яка відповідає внутрішньому емоційному світу виконавця та його розумінню твору. Завдяки цьому, музичне виконання перетворюється на процес вираження емоцій і думок через музику, що дозволяє слухачеві відчувати повноту образу [29].

Чим багатший запас образів у виконавця, чим глибше він розуміє музичну мову та її виразні засоби, тим більше можливостей для створення різноманітних варіацій і трактувань твору. Інтерпретація дозволяє музичному твору «ожити», надаючи йому нові фарби й емоційні відтінки, залежно від того, як виконавець передає свій власний досвід та емоції через музику [21].

Виконання музичних творів у учнів 1-3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» спрямоване на розвиток інтерпретаційних навичок і виразності гри. Діти вчать передавати характер і настрої композицій, таких як «Can Can» Ж. Оффенбаха та «Котячий джаз» М. Шентюрка, використовуючи динаміку, темп і артикуляцію, що допомагає їм розвивати музичну чутливість і почуття ритму. Робота над творами з різною емоційною забарвленістю – від легких і гумористичних до ліричних і драматичних, як «Північне сяйво» Л. Іванюшиної чи «Hallelujah» Л. Коена – формує у дітей здатність передавати різноманітні емоції та настрої через музику.

Особливу увагу приділяють розвитку артистичності та сценічної виразності під час виконання динамічних і сюжетних композицій, таких як «Пірати Карибського моря» (обробка Ф. Онг) або «Танго» Х. Родрігеса. Такі твори допомагають учням не лише опановувати техніку гри, а й розвивати емоційну виразність, вчитися передавати різні настрої та почуття через музику. Навчальні етюди, наприклад, Етюд №1 До мажор К. Черні, сприяють одночасно технічному

розвитку і формуванню внутрішньої зібраності, що підсилює емоційну стабільність і сприяє розвитку емоційної культури молодших школярів, допомагаючи їм краще усвідомлювати власні емоції та емоційний стан слухачів (табл.2.3).

Таблиця 2.3

**Інтерпретація та виразність виконання фортепіанного репертуару для учнів
1-3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької»**

№	Назва твору та композитор	Інтерпретація та виразність виконання
1	Can Can – Ж. Оффенбах	Вимагає швидкості, динамічної грайливості та ритмічної точності; важливо передавати жвавий танцювальний характер.
2	Котячий джаз – М. Шентюрк	Потребує грайливості, легкості та динамічних контрастів; акцент на гумор і артистичність.
3	Неповороткий дервіш – М. Шентюрк	Акцент на ритмічну точність і виразність руху; передача східного характеру.
4	Етюд №1 До мажор – К. Черні	Вимагає точності, дисципліни та контрольованої артикуляції.
5	Танго – Х. Родрігес	Передає ритмічну напруженість і експресивність; важлива пластика руху та стиль.
6	Пірати Карибського моря (обр. Ф. Онг) – Г. Циммер / Ф. Онг	Вимагає сюжетної виразності, динамічних контрастів і драматичних ефектів.
7	Північне саяво – Л. Іванюшина	Необхідна плавність та делікатна динаміка; передача казкової атмосфери.
8	Experience – Л. Ейнауді	Вимагає глибокого емоційного занурення, плавності та виразного нюансування.
9	Турецький марш – В. А. Моцарт	Акцент на точність, чітку артикуляцію та урочистий характер.
10	Turkey Talk – К. Костлі	Потребує легкості, гумору та інтонаційної гри.
11	Habanera – Ж. Бізе	Контроль темпу та динаміки; виразна передача чуттєвого характеру.
12	Колискова – І. Філіп	Вимагає ніжності та лагідного звучання; акцент на спокій та плавність.
13	До Елізи – Л. ван Бетховен	Потребує плавності, чуттєвості та тонкої динаміки.
14	Hallelujah – Л. Коен	Необхідна духовна виразність, плавність і зосередження.
15	Українська мелодія – І. Беркович	Передача народного характеру через динаміку та фразування.
16	The Addams Family – В. Мізі	Вимагає динамічності, гумору та ритмічної точності.

Загалом освітній процес у школі дозволяє поєднувати технічну підготовку з емоційним вираженням, стимулюючи у дітей здатність до самовираження, естетичного сприйняття і творчої інтерпретації музики.

Можемо зробити висновок, що інтерпретація музичного твору і виразність виконання є невід'ємною частиною процесу художнього пізнання, що базується на поєднанні чуттєвого і раціонального сприйняття, а також на накопиченні досвіду та вмінні передати його через музичне виконання. Цей процес сприяє розвитку музичного сприйняття і творчої діяльності виконавця, що дозволяє йому здійснити глибокий аналіз і втілення емоційно-образного змісту твору.

2.3. Професійна діяльність педагога як чинник емоційного розвитку учнів

Виховання емоційного розвитку учнів мистецьких шкіл багато в чому визначається діяльністю викладача, який через педагогічне керівництво, підтримку та мотивування формує у дітей емоційну чутливість, самоконтроль і здатність до творчого самовираження, створюючи умови для гармонійного розвитку особистості та активної участі в освітньому процесі.

Викладач сприяє розвитку емоційної чутливості, саморегуляції та емпатії, створюючи умови для усвідомлення, аналізу та конструктивного вираження власних емоцій. Через приклад, педагогічні стратегії та організацію навчальної діяльності викладач формує сприятливе середовище, яке підтримує соціальні навички, естетичне сприйняття світу та гармонійний розвиток особистості [35;63].

Завдання викладача полягає в стимулюванні інтересу учнів до освітньої діяльності. Щоб ефективно виконувати функцію мотиватора, педагог повинен володіти низкою професійних та особистісних якостей. Одним із важливих аспектів є підвищення професійної компетентності, що проявляється в глибокому знанні освітнього матеріалу та вмінні його майстерно передавати. Для цього викладачам

необхідно постійно поглиблювати свої знання та вдосконалюватися, використовуючи різноманітні джерела інформації та освітні ресурси, пов'язані з їхньою професійною діяльністю [70].

Л. Музика наголошує, що розвиток особистості викладача відбувається в умовах постійних змін і трансформацій, що потребують внутрішньої активності та здатності виходити за рамки стандартних підходів, усвідомлювати зміст і мету своєї професійної діяльності. У процесі формування професійного розвитку важливу роль відіграють фактори, які впливають на особистісні рішення педагога та стимулюють його до підвищення рівня професійної майстерності [33, с.185].

Підтримуємо позицію М. Марусинець щодо того, що ключовими організаційно-педагогічними умовами формування емоційної культури вчителів є створення освітнього середовища, яке поєднує рефлексивні та інноваційні підходи, зокрема через проблематизацію навчального матеріалу та застосування рефлексії як методу професійної діяльності; наповнення аудиторних та позааудиторних занять ідеями саморозвитку, розвитку особистості та пізнавальної активності; організація спільної діяльності всіх учасників навчального процесу; а також залучення педагогів до різних форм науково-дослідної роботи [32, с. 196–199].

Iqbal виділяє ключові складові професійного розвитку компетентності викладача у межах науково-педагогічної діяльності:

- *науково-предметний аспект*, який передбачає проведення різних типів занять – відкритих, що дозволяють оцінити сформованість базових, загальнопрофесійних та спеціально-професійних компетентностей, а також мікрозанять із зосередженням на конкретних завданнях і методиках навчання;
- *науково-педагогічний напрям*, що спрямований на формування загальнопрофесійної компетентності, включно з навчально-методичною, професійно-психологічною, організаційною та іншими уміннями;
- *культурно-просвітницький компонент*, який охоплює соціально-комунікативні навички, здатність створювати та підтримувати позитивний

соціально-психологічний клімат у колективі, а також розвиток загальних особистісних якостей, таких як моральні, громадянські, психологічні та інші [68].

І. Таран вказує на те, що кожна дитина володіє природними творчими здібностями, і завдання вчителя полягає в тому, щоб виявити їх і активно розвивати, допомагаючи дитині розкрити свій творчий потенціал. Музичні творчі здібності є дуже індивідуальними, оскільки не існує двох однаково обдарованих учнів. Тому процес навчання гри на музичному інструменті, зокрема фортепіано, має персоналізований підхід. Індивідуальне навчання дозволяє педагогу через музично-ігрову діяльність виявляти та розвивати творчі таланти кожного учня відповідно до рівня його природних здібностей [58, с.37].

Т. Ляшенко зазначає, що робота викладача фортепіано вимагає постійного творчого підходу, а також пошуку нових, інноваційних форм і методів навчання, що дозволяють максимально ефективно працювати з кожним учнем, допомагаючи йому сформувати впевненість у своїх силах і музичних здібностях. Учні мають різні музичні здібності, що можуть бути на різних рівнях розвитку на початку навчання. У деяких учнів добре розвинене почуття ритму, але слабший музичний слух, в інших – відмінний слух, але є труднощі з ритмом, музичною пам'яттю чи фізичною технікою гри на інструменті. Ще в одних учнів може бути відсутність емоційності під час виконання музичних творів [30, с.67].

Завдання вчителя, за О. Прядко, полягає у створенні сприятливих умов для зростання самостійності учня в процесі інтерпретації, що сприяє формуванню відповідального ставлення до виконання та свідомого включення у творчу діяльність [44, с.113]. У процесі пошуку оптимальних засобів для втілення художнього змісту музичного твору педагог спрямовує учня на глибоке емоційне осягнення матеріалу та аналіз виражальних елементів музики. Робота включає в себе опрацювання динамічних відтінків звучання, особливостей агогіки, тембрових нюансів та правильного фразування. Вибір музично-виражальних засобів спирається на внутрішні переживання виконавця, що виникають під час виконання.

Використання вчителем емоційної пам'яті учнів допомагає викликати почуття, співзвучні характеру твору, що стимулює їхнє глибше розуміння власних емоцій і усвідомлення причин емоційних реакцій на різні життєві ситуації.

Таким чином, творчі здібності учнів можуть значно відрізнятись на початку навчання. Тому на заняттях з фортепіано викладач має працювати над тим, щоб розвивати ці здібності, сприяти їх рівномірному зростанню, досягненню вищих результатів, а також навчати учня основним навичкам гри на фортепіано, працюючи за програмою, передбаченою навчальним планом. Це вимагає від педагога постійного пошуку нових підходів до навчання, використання інноваційних методів і музично-ігрових форм, які допоможуть забезпечити ефективний розвиток здібностей учнів. Однак важливо пам'ятати, що інновації не повинні викликати у учнів відчуття напруженості чи дискомфорту; вони мають стимулювати творчість, розвивати фантазію та забезпечувати задоволення від процесу навчання [52;53].

Особистісно орієнтований підхід у навчанні гри на фортепіано полягає в тому, щоб враховувати індивідуальні особливості учня, сприяти розвитку його особистості та самостійності, а також формувати базові навички гри. За словами О. Коцан, під час такого навчання дитина стає не лише пасивним слухачем, а й активним учасником освітнього процесу, розвиваючи емоційну культуру під керівництвом викладача. Однак, цей підхід потребує від педагога значних зусиль та часу для підготовки до кожного заняття [24, с. 147].

Професійна робота педагогів у приватній школі «Академія солістів Оксани Маліцької» відіграє важливу роль у розвитку емоційної культури учнів. Вчителі не лише навчають техніці гри на фортепіано, а й допомагають дітям розвивати емоційну виразність, передавати почуття через музику та усвідомлювати власні емоції. Завдяки підтримці, поетапному поясненню та увазі до індивідуальних особливостей кожного учня педагог створює сприятливе середовище для формування емоційної культури, виховання впевненості та емоційної стабільності молодших школярів.

Важливою складовою є правильне визначення основних завдань для розвитку емоційної культури учня, підбір відповідних музично-ігрових вправ, а також створення необхідних технічних умов для застосування інноваційних методик. Лише з ретельною підготовкою до уроку педагог зможе досягти позитивних результатів за допомогою нових методів навчання.

Таким чином, викладач у процесі навчання гри на фортепіано відіграє провідну роль у формуванні емоційної культури учнів мистецьких шкіл, оскільки саме через інтерпретацію музичного твору, розвиток здатності до емоційного відгуку, використання художньо-виражальних засобів та формування навичок усвідомленого самовираження створюються умови для гармонійного поєднання технічної майстерності й духовного збагачення особистості.

Висновки до другого розділу

1. Освоєння фортепіанного репертуару відкриває перед учнями широкі можливості для розвитку емоційної сфери. Різноманітність музичних творів, що включає різні жанри, стилі та динамічні характеристики, дозволяє дітям переживати широкий спектр почуттів – від радості та захоплення до задумливості чи суму. Під час роботи з музичними творами учні вчаться усвідомлювати власні емоції, порівнювати різні емоційні стани та формувати навички вербалізації своїх переживань. Цей процес сприяє розвитку емоційної чутливості, уваги до власного внутрішнього стану та здатності глибше розуміти власні реакції на різні музичні та життєві ситуації, що є важливим елементом формування емоційної культури молодших школярів.

2. Виразність виконання та інтерпретація музичних творів стають ключовими засобами розвитку емоційного інтелекту учнів. Під час творчого процесу учні не лише відтворюють музичний твір, а й намагаються передати власні переживання через тембр, динаміку, фразування та інші музично-виражальні

засоби. Це сприяє розвитку уміння розпізнавати та передавати емоції, як свої, так і інших людей, формує емпатію, вчить відчувати внутрішній стан твору та його художнє значення. Інтерпретаційна робота стимулює критичне осмислення власних виконавських рішень і дає змогу учням усвідомлювати, як їхні емоції взаємодіють із музикою, що безпосередньо впливає на підвищення емоційної компетентності.

3. Професійна діяльність педагога як чинник емоційного розвитку учнів у процесі гри на фортепіано є визначальною. Завдяки педагогічній підтримці, індивідуальній роботі з учнем, підказкам щодо інтерпретації та використанню музично-виражальних засобів, викладач формує у дітей здатність до усвідомленого емоційного самовираження. Педагог стимулює учня до аналізу власних емоційних переживань під час виконання твору, допомагає розвивати навички співпереживання, терпимості та соціальної чутливості. Через таку діяльність учні не лише вдосконалюють музичні здібності, а й набувають цінного досвіду емоційної саморегуляції та комунікації, що є невід'ємною частиною їхнього гармонійного особистісного розвитку.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

3.1. Психолого-педагогічні умови та методи розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл у процесі навчання гри на фортепіано

Розвиток емоційної культури учнів є важливою складовою всебічного виховання, оскільки емоційна компетентність впливає на успішність навчання, соціальну адаптацію та формування особистості. Психолого-педагогічні умови створюють сприятливе середовище для усвідомлення власних емоцій, їх регуляції та адекватного прояву у взаємодії з оточенням. Врахування індивідуальних особливостей, застосування ігрових, творчих та музичних методик, а також систематична підтримка та мотивація з боку педагога сприятимуть формуванню емоційної стійкості, емпатії та здатності до самовираження у школярів [12;21;24].

Розглядаючи психолого-педагогічні умови розвитку емоційної культури учнів, можна виділити кілька ключових аспектів, які забезпечують ефективність цього процесу. Вони охоплюють створення емоційно сприятливого середовища, використання спеціальних методик та прийомів, а також врахування індивідуальних особливостей кожного учня. Нижче наведено основні напрями, що визначають ефективність розвитку емоційної компетентності в освітньому процесі:

- *Створення сприятливого емоційного середовища* – включає організацію класного простору та взаємин, де панує атмосфера довіри, підтримки і взаємоповаги. Учні мають відчувати себе в безпеці для відкритого вираження своїх емоцій, обговорення переживань і прояву ініціативи без страху оцінювання чи осуду. Такий підхід сприяє формуванню позитивного психологічного клімату, що стимулює емоційний розвиток та соціальну взаємодію.

– *Використання ігрових та творчих методик* – застосування інтерактивних, драматичних та музичних вправ, які активізують емоційне сприйняття і стимулюють самовираження. Рольові ігри, творчі завдання та музичні імпровізації дозволяють учням експериментувати з емоціями та передавати почуття через мистецтво, роблячи навчання більш захопливим.

– *Розвиток емоційної самосвідомості* – передбачає навчання школярів розпізнавати власні емоції, називати їх і аналізувати причини їх виникнення. Це допомагає учням краще усвідомлювати свої внутрішні стани, розвивати емпатію та здатність співпереживати іншим, а також формує основу для подальшого розвитку емоційної компетентності.

– *Формування навичок саморегуляції* – включає навчання учнів контролювати свої емоційні реакції, знімати напруження та стрес, конструктивно вирішувати конфлікти. Це дозволяє школярам ефективно адаптуватися до різних життєвих ситуацій, підтримувати внутрішню рівновагу та розвивати відповідальне ставлення до власних емоцій.

– *Мотиваційна підтримка та зворотний зв'язок* – полягає у заохоченні позитивних емоційних проявів та активній участі педагога у розвитку емоційної сфери учнів. Регулярне надання конструктивного зворотного зв'язку допомагає школярам усвідомлювати свої досягнення, підвищує мотивацію до навчання і стимулює розвиток емоційної компетентності через підтримку та визнання їхніх успіхів.

Методи формування емоційної культури включають різноманітні педагогічні підходи, що допомагають розвивати здатність учнів емоційно сприймати музику, виражати її в процесі виконання та формувати емоційно-естетичне сприйняття навколишнього світу. У табл. 3.1 представлено основні методи формування емоційної культури у дітей, що навчаються в мистецьких школах, через гри на фортепіано. Вона підкреслює значення інтеграції емоційного і технічного аспектів навчання для досягнення високого рівня виконавської майстерності [29;33;35].

Таблиця 3.1

**Методи формування емоційної культури учнів мистецьких шкіл у процесі
навчання гри на фортепіано**

Метод	Опис	Призначення
Техніка емоційної виразності	Використання різних музичних стилів та технік для розвитку здатності виражати емоції через гру.	Формування здатності учнів відтворювати емоції через музику, збагачення виконавської майстерності.
Імпровізація	Створення музичних фрагментів без попереднього запису, що спонукає до емоційного самовираження.	Розвиток творчої емоційної складової музичної гри, стимулювання емоційної свободи та креативності учнів.
Ансамблева гра	Виконання музичних творів у групі з іншими учнями.	Формування емоційної взаємодії з партнерами, розвиток емоційної чутливості до інших музикантів.
Аналіз музичних творів	Вивчення та аналіз музичних творів з акцентом на емоційну складову, особливості стилістики.	Розвиток емоційної глибини при виконанні, вміння передавати емоції через інтерпретацію творів.
Рольова гра	Виконання ролей, що допомагає учням уявити себе в різних емоційних станах при виконанні.	Спонукає до глибшого переживання музичних творів, допомагає розвивати емоційні реакції на музику.
Музична терапія	Використання музичних композицій для корекції емоційного стану учнів під час освітнього процесу.	Створення емоційного комфорту для учнів, допомога в подоланні стресу та напруги, стимулювання творчості.
Психологічний тренінг	Спеціальні заняття для розвитку емоційної стійкості та чутливості учнів до емоцій музики.	Покращення здатності учнів до самовираження через музику, розвиток емоційної гнучкості в процесі навчання

Методи формування емоційної культури учнів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» у процесі навчання гри на фортепіано є важливими для розвитку не лише технічних навичок, а й емоційної складової виконавства. Техніка емоційної виразності, імпровізація, ансамблева гра та інші методи сприяють формуванню у студентів здатності відтворювати емоції через музику, розвивати творчі здібності та емоційну чутливість. Вони дозволяють учням відчути емоційний контекст музики та глибше переживати твори, що виконуються.

Інтеграція таких методів у освітній процес сприяє не лише вдосконаленню технічних аспектів гри, а й розширенню емоційного діапазону учнів. Психологічний тренінг, музична терапія та рольова гра забезпечують психологічну підтримку та допомагають зняти стрес, що важливо для успішного музичного розвитку. Всі ці методи разом формують в учнів комплексну емоційну культуру, що є основою їхнього професійного зростання в якості музикантів.

Індивідуальний підхід до учнів – врахування вікових, психологічних та особистісних особливостей кожного школяра для ефективного формування емоційної компетентності [46, с. 165].

Однією з ефективних освітніх технологій, що сприяє змістовному процесу навчання, є застосування музично-ігрових методів під час фортепіанних занять. Приклади таких ігор представлені в додатку А. Це стимулює учнів до пізнання та засвоєння нових матеріалів, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини. І Таран наголошує, що основними перевагами таких методів є розвиток самостійності учнів, їхньої творчої ініціативи та здатності до креативного мислення. Музично-ігрова діяльність під час фортепіанних занять, як інноваційна форма навчання, забезпечує активну творчість учнів замість нудного механічного повторення. Навчання гри на фортепіано потребує від учнів певних зусиль, терпіння та часу для оволодіння необхідними навичками й прийомами. Якщо педагог використовує однакові методи та форми навчання протягом багатьох років, учень може втратити інтерес до виконання фортепіанних творів. Впровадження музично-ігрових методів і інноваційних форм навчання дозволяє зробити процес навчання більш захопливим, цікавим та творчим, а також допомагає учневі розвивати творчі здібності, працювати самостійно, ставити перед собою цілі та досягати їх [58, с.37].

Музично-ігрова діяльність під час уроків гри на фортепіано сприяє комплексному розвитку низки індивідуальних творчих здібностей учнів, які можна поділити на кілька категорій: мотиваційні (прагнення досягнути творчих успіхів,

емоційність, радість від відкриттів), інтелектуально-логічні (здібності до аналізу, порівняння), інтелектуально-евристичні (фантазія, генерування нових ідей і гіпотез, асоціативне мислення, критичне мислення), комунікативні (застосування досвіду інших, відстоювання власних ідей, вміння співпрацювати та уникати конфліктів), а також здібності до самоорганізації (раціональне планування, самоконтроль, старанність) [29].

Інноваційні форми та методи навчання, зокрема ігрові, є важливим аспектом освітнього процесу, адже вони близькі та зрозумілі дітям. Ігрові методи сприяють утриманню активної уваги учнів, мотивуючи їх до творчої діяльності на уроці. Це особливо важливо на початкових етапах навчання з молодшими учнями, оскільки в цьому віці діти не можуть тривалий час зосереджуватися, і їх увага швидко зменшується. Якщо викладач вчасно переключить увагу учня на ігровий елемент, це дозволить зберегти увагу через зміну виду діяльності. Крім того, використання ігрових методів допомагає не лише «гратися» на уроці, а й робити це з конкретною метою – засвоєння нових знань [35].

Музично-ігрова діяльність має великий вплив на емоційну сферу учнів, стимулюючи розвиток їх творчих здібностей. У процесі гри учень не лише демонструє свої таланти, але й активно розвиває їх, перетворюючи на справжні здібності. Для молодших учнів саме ігрова форма навчання є найбільш доступною і ефективною, оскільки вона дозволяє активізувати їх емоційну сферу, створюючи умови для емоційного сприйняття освітнього процесу. Як зазначає В. Ульянова, використання музично-дидактичних ігор під час навчання допомагає значно полегшити засвоєння нових знань, одночасно сприяючи розвитку творчих здібностей учнів [61, с. 408]. На початковому етапі навчання гри на фортепіано педагог звертає особливу увагу на розвиток емоційного сприйняття та музичних здібностей. Завдяки застосуванню музично-дидактичних ігор учні можуть швидше освоїти співвідношення звуків за висотою, розвивати почуття ритму та формувати

тембровий і динамічний слух, що стимулює емоційну самовираженість учнів та мотивує до самостійної творчої діяльності.

Різноманітні творчі ігри відіграють особливо важливу роль для учнів 1–3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької», адже вони розвивають не тільки музичні здібності, а й емоційну культуру дітей. Такі ігри допомагають малюкам формувати власні емоції, естетичний смак та художнє сприйняття музики. Педагоги повинні ретельно обирати та систематизувати вправи, щоб забезпечити правильний емоційний вплив на учнів. Важливо пам'ятати, що не всі ігри однаково корисні для виховання, тому слід віддавати перевагу тим, які сприяють розвитку як естетичних, так і емоційних якостей дитини.

Одним із важливих аспектів навчання для учнів 1–3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» є розвиток їхньої емоційної сфери через ігрові та музично-ігрові методи. Педагоги приділяють увагу емоційному сприйняттю музики, особливо під час фортепіанних занять. На кожному уроці виділяють час для прослуховування музики, що допомагає дітям розвивати слухову увагу та емоційно відчувати музичний твір. Це можуть бути композиції, які виконують самі учні, або різні варіанти виконання, що дозволяють оцінити музичну цінність кожного підходу. Такий підхід допомагає дітям формувати критичне мислення і навички емоційної оцінки музичних творів. Педагоги підбирають різноманітні музичні композиції для прослуховування, щоб учні могли не лише оцінювати виконання, а й глибше розуміти та відчувати музику, розвиваючи власну емоційну культуру.

Застосування ігор під час уроків фортепіано сприяє збагаченню емоційного досвіду учнів і допомагає їм краще виражати свої почуття через музику, що, в свою чергу, сприяє розвитку їх емоційної культури. У табл. 3.2 представлено різноманітні творчі ігри, що сприяють розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл під час навчання гри на фортепіано. Кожна з ігор орієнтована на активізацію емоційної сфери учнів, збагачення їхнього емоційного досвіду та сприяння кращому

розумінню та вираженню емоцій через музику. Інтеграція таких ігор у освітній процес допомагає учням не лише вдосконалювати технічні навички, а й формувати емоційно чутливу особистість.

Таблиця 3.2

Творчі ігри для розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл у процесі навчання гри на фортепіано

Творча гра	Опис гри	Цілі та завдання	Емоційний ефект
«Музичний колаж»	Учні створюють композицію, поєднуючи різні музичні стилі та настрої.	Розвиток музичної фантазії, творчих здібностей, вміння відчувати різні емоції через музику.	Стимулює емоційну чутливість, допомагає виразити емоції через музику.
«Звукові асоціації»	Учні слухають різні музичні твори та намагаються асоціювати їх з певними образами чи емоціями.	Формування емоційного сприйняття музики, розвиток критичного слуху та уяви.	Розвиває здатність співвідносити емоційний стан з музикою, покращує емоційне сприйняття.
«Емоційний портрет»	Учні виконують твір, намагаючись передати через гру певні емоції (радість, сум, спокій).	Розвиток технічних і емоційних навичок, вміння передавати настроїв через музику.	Покращує вміння виявляти емоції через музику, формує емоційну культуру та глибоке емоційне сприйняття.
«Творчі імпровізації»	Учні імпровізують на задану тему, додаючи власні емоційні елементи.	Стимулювання емоційної та творчої активності, розвиток індивідуального музичного виразу.	Вчить емоційно реагувати на музичні ідеї, розвиває емоційну гнучкість і свободу виразу.
«Музичні відчуття»	Учні виконують твір з акцентом на емоційну виразність, зокрема на динаміку та темп.	Поглиблення емоційної виразності, розвиток відчуття нюансів у музиці.	Формує здатність виражати емоції через техніку гри, підвищує емоційну чутливість.
«Музичні мандрівки»	Учні виконують твори, що передають атмосферу різних місць чи ситуацій (пейзажі, події).	Розвиток емоційної уяви, вміння створювати емоційний настрій за допомогою музики.	Покращує здатність передавати емоції місць, ситуацій, розвиває емоційну уяву.
«Музичний театр»	Учні виконують музичні твори, інтегруючи емоції в театралізовану гру (з мімікою, рухами).	Розвиток емоційної виразності через поєднання музики та акторської майстерності.	Вчить виражати емоції через музику і рухи, покращує емоційну комунікацію.

Джерело: [28; 42; 61]

Представлені ігри покращують емоційну чутливість учнів, допомагають розвивати здатність виражати різноманітні емоції через музику та сприяють формуванню емоційно-естетичних смаків. Вони також сприяють розвитку творчої уяви та індивідуального музичного виразу, а також вчать учнів критично сприймати і аналізувати музику. Впровадження таких ігор у освітній процес дозволяє ефективно поєднувати технічний та емоційний розвиток, що є основою для формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості музиканта.

Таким чином, поєднання традицій і сучасних підходів у музичному навчанні в приватній школі «Академія солістів Оксани Маліцької» підкреслює важливість емоційного аспекту освіти. Школа стає місцем, де діти не лише освоюють техніку гри на фортепіано, а й розвивають емоційну чутливість та вчаться творчо інтерпретувати музику. Для формування емоційної культури учнів і здатності відчувати багатогранність музичних творів особливо важлива роль досвідченого викладача, який допомагає малюкам відчувати та передати емоційний зміст музики.

3.2. Організація та методика проведення педагогічного експерименту

Дослідження особливостей навчання гри на фортепіано як засобу розвитку емоційної культури учнів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» має велике практичне значення, оскільки допомагає визначити ефективні методи формування емоційної чутливості та самовираження дітей через музику. Фортепіанна діяльність у нашій школі поєднує технічну підготовку з емоційним сприйняттям творів, створюючи унікальні умови для розвитку емоційного інтелекту, формування комунікативних навичок та внутрішньої гармонії. Особливо важливо досліджувати цей процес у учнів 1–3 класів, адже саме на початкових етапах навчання діти активно вчаться усвідомлювати, розпізнавати та контролювати власні емоції, що закладає фундамент для їхнього подальшого особистісного та соціального розвитку.

О. Олексюк підкреслює, що принципи та вимоги до дослідницької діяльності відіграють визначальну роль у методологічному знанні, оскільки вони інтегрують теоретичні положення з практичною діяльністю, забезпечуючи науково обґрунтовані орієнтири для практики. Методологічний аналіз наукових проблем у роботі музиканта-педагога передбачає використання знань власної дисципліни та суміжних галузей – філософії, науки, мистецтва – і здійснюється через особистісно-творчий підхід, застосування дослідницьких принципів і методів для виявлення сутності професійно важливих проблем та їх комплексного наукового обґрунтування [38, с.45].

Методологічні принципи педагогічних досліджень визначають основні підходи до наукового пізнання і забезпечують об'єктивність, системність та логічність досліджень. Вони включають вимоги до доказовості, альтернативності, сутнісного аналізу, концептуальної єдності, генетичного та історико-логічного підходів, цілісності, інтеграції, розвитку та детермінізму, а також взаємозв'язку об'єктивного і суб'єктивного, професійної спрямованості та єдності різних рівнів методологічного аналізу [36, с. 46–52]. Дотримання цих принципів дозволяє досліднику глибоко аналізувати педагогічні та мистецькі явища, розкривати їх внутрішню структуру та закономірності розвитку, а також забезпечує послідовність і цілісність наукового пошуку.

Під час визначення компонентів емоційної культури учнів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» у процесі навчання гри на фортепіано ми спираємося на сучасні концептуальні підходи до розкриття сутності цього явища. Емоційна культура учнів проявляється як інтегрована якість, що допомагає їм усвідомлено переживати, виражати та регулювати власні емоції під час музичної діяльності, засвоювати загальнокультурні та мистецькі цінності, а також формувати позитивне ставлення до музики та процесу навчання. Вона виконує емоційно-виховну, оцінно-рефлексивну та інтерактивну функції, що підкреслює важливість і

багатогранність розвитку емоційної культури у сучасному освітньому процесі гри на фортепіано.

Структура емоційної культури молодших школярів включає кілька важливих компонентів. Першим є *когнітивний компонент*, який відображає наявність у дітей знань про емоції, соціально прийнятні способи їх вираження та їх роль у побудові гармонійних відносин з іншими людьми. Другим є *мотиваційний компонент*, що вказує на зацікавленість дітей у емоційному аспекті життя, як власному, так і емоціях інших людей, а також на прагнення орієнтуватися у своїх емоційних реакціях з огляду на моральні норми. Третім є *діяльнісний компонент*, який визначає здатність дітей правильно розуміти й виражати свої емоції та потреби, керувати своїми емоціями і впливати на емоції оточуючих, проявляючи соціально прийнятні емоційні реакції [18, с.11]. Табл. 3.3 відображає основні компоненти цього процесу, які сприяють формуванню емоційної чутливості та гармонійних стосунків із навколишнім світом.

Таблиця 3.3

Компоненти розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл у процесі навчання гри на фортепіано

Компонент	Опис	Зв'язок з навчанням гри на фортепіано
Когнітивний компонент	Наявність знань про емоції, соціально прийнятні способи їх прояву, роль емоцій у взаємовідносинах.	У процесі гри на фортепіано учні набувають знань про емоційну виразність музики, техніки вираження емоцій через інтерпретацію творів, а також вчать розуміти вплив музики на емоційний стан слухача.
Мотиваційний компонент	Зацікавленість емоційним аспектом життя, прагнення орієнтуватися у власних емоціях відповідно до моральних норм.	Учні мистецьких шкіл мотивовані не лише до вивчення технічних аспектів гри, але й до вираження власних емоцій через музику, орієнтуючись на моральні й естетичні норми, характерні для класичної музики.
Діяльнісний компонент	Здатність розуміти, точно виражати свої емоції, керувати ними та впливати на емоції інших через музичну діяльність.	Навчання гри на фортепіано сприяє розвитку емоційної виразності учнів, вчить їх контролювати свої емоційні реакції, впливати на слухачів і виражати через музику соціально прийнятні емоційні стани.

Оволодіння емоційними складовими гри на фортепіано допомагає учням не тільки розвивати технічні навички, а й вдосконалювати свої емоційні реакції та моральні орієнтири.

Таким чином, дослідження проводилось у приватній школі «Академія солістів Оксани Маліцької», м. Київ, серед учнів віком 6-8 років (1-3 класи). Загалом у дослідженні взяли участь 16 дітей. Освітній процес передбачав систематичне вивчення гри на фортепіано з урахуванням розвитку емоційної культури через індивідуальні та колективні заняття, виконання музичних творів та участь у музичних іграх і імпровізаціях.

Для оцінки рівня розвитку емоційної культури учнів 1-3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» у процесі навчання гри на фортепіано було проведено спеціальне дослідження, яке включало два етапи:

I. Дослідження рівня емоційної культури учнів у процесі навчання гри на фортепіано, де визначався рівень емоційного розвитку та музичних здібностей за допомогою спостережень, бесід та простих тестових завдань. Це дозволило оцінити емоційну чутливість дітей, їхню реакцію на музичні твори та базові навички гри на фортепіано.

II. Формування рекомендації для педагогів щодо підвищення емоційної культури учнів, розвитку їхньої здатності усвідомлювати, виражати та регулювати власні емоції під час музичної діяльності, а також сприяли вдосконаленню методів навчання гри на фортепіано з урахуванням індивідуальних особливостей дітей.

У процесі дослідження використовуються різноманітні методи діагностики емоційної культури дітей, які дозволяють комплексно оцінити емоційний стан учнів та ефективність музичного навчання.

У додатку Б були представлені методики, які використовувалися для оцінювання розвитку емоційної культури учнів молодших класів у процесі занять на фортепіано в приватній школі «Академія солістів Оксани Маліцької». Вони дозволяли відстежувати здатність дітей усвідомлювати власні емоції, виражати їх

через музику, аналізувати музичні твори та взаємодіяти з іншими учнями. Застосування цих методик допомагало педагогам створювати умови для емоційного розвитку, формування творчої чутливості, самовираження та розвитку навичок міжособистісної взаємодії.

Додаток В містить опитувальник, створений для діагностики розвитку емоційної культури учнів 1-3 класів у процесі навчання гри на фортепіано в умовах приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької». Мета опитувальника полягала в оцінці рівня емоційної культури учнів за когнітивним, мотиваційним та діяльнісним компонентами. Інструмент допомагав виявити, наскільки учні розуміють і усвідомлюють свої емоції під час музичної діяльності, наскільки зацікавлені у вираженні почуттів через музику та наскільки вміють контролювати й передавати свої емоційні стани у процесі гри. Опитувальник складається з 24 запитань (по 8 для кожного компонента) із трьохбальною шкалою оцінювання: 3 – часто/завжди, 2 – інколи/частково, 1 – рідко/ніколи. Він дозволяє вчителю визначити високий, середній або низький рівень розвитку емоційної культури у кожного учня та застосувати результати для корекції навчально-виховного процесу, підбираючи індивідуальні підходи до розвитку емоційної чутливості, виразності та самовираження учнів під час занять гри на фортепіано.

Інтерпретація результатів:

- **Високий рівень** (сума балів за компонент ≥ 20) свідчить про добре сформовану здатність учня усвідомлювати, виражати та контролювати свої емоції під час музичної діяльності, активну мотивацію та впевнене емоційне самовираження.
- **Середній рівень** (сума балів 13–19) вказує на необхідність подальшого розвитку емоційної чутливості та навичок емоційного контролю, а також стимулювання мотивації до музичного самовираження.
- **Низький рівень** (сума балів ≤ 12) сигналізує про потребу систематичної роботи з педагогом для формування базових умінь усвідомлювати власні емоції,

контролювати їх і передавати через музику, а також для підвищення емоційної зацікавленості та активності учня.

Також для проведення дослідження була використана авторська анкета, розроблена спеціально для цієї роботи, яка включала 15 питань, спрямованих на виявлення емоційних реакцій та особливостей сприймання музики учнями під час занять гри на фортепіано. Анкета поєднувала запитання щодо емоційного стану, здатності до самовираження через музику, впливу уроків на соціальні навички та рівень емоційної саморегуляції дітей. Всі відповіді оформлювались у вигляді активних квадратиків для галочок, що дозволяло учням з легкістю вибирати варіанти, а також включала елементи ілюстрацій та смайликів для підвищення інтересу і зрозумілості для дітей віком 6-8 років. Анкета представлена в додатку Г.

Таким чином, дослідження дозволило оцінити розвиток емоційної культури учнів 1-3 класів у процесі гри на фортепіано. Це дозволило виявити, наскільки діти усвідомлюють і виражають свої емоції через музику, аналізують твори та взаємодіють з іншими під час занять. У результаті вдалося визначити рівень емоційної чутливості та самовираження кожного учня. Це дозволило створити умови для подальшого розвитку емоційної культури, творчості та комунікативних навичок через музичну діяльність.

3.3. Аналіз результатів дослідження

Представимо результати дослідження, отримані за допомогою опитувальника розвитку емоційної культури, за допомогою якого було оцінено поточний рівень емоційної культури учнів 1-3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької». Це дало змогу визначити, наскільки діти усвідомлюють власні емоції, проявляють інтерес до вираження почуттів через музику та вміють контролювати й передавати свої емоційні стани під час гри на фортепіано. Результати дослідження, подані в табл.3.4-3.6, демонструють рівень розвитку когнітивного, мотиваційного

та діяльнісного компонентів емоційної культури учнів. Отримані дані дозволили оцінити ефективність освітнього процесу у формуванні емоційної чутливості, навичок самовираження та міжособистісної взаємодії, а також визначити подальші напрями роботи педагогів для підвищення емоційної культури й розвитку творчої виразності молодших школярів під час занять гри на фортепіано. Табл. 3.4 відображає рівень когнітивного сприйняття емоцій учнів 1-3 класів під час гри на фортепіано.

Таблиця 3.4

Рівень когнітивного сприйняття емоцій учнів 1–3 класів під час гри на фортепіано

Рівень емоційної культури	Початковий рівень емоційної культури		Після застосування методів розвитку емоційної культури	
	Кіл-ть респ.	%	Кіл-ть респ.	%
Низький	5	31,3%	2	12,5%
Середній	8	50,0%	5	31,3%
Високий	3	18,8%	9	56,3%
Всього	16	100%	16	100%

Рівень когнітивного сприйняття емоцій учнів 1-3 класів під час гри на фортепіано продемонстрував такі результати. На початковому етапі низький рівень виявили 5 учнів (31,3%), середній – 8 учнів (50,0%), високий – 3 учні (18,8%), що свідчить про потребу у розвитку навичок усвідомлення та аналізу емоцій під час музичної діяльності.

Після застосування спеціальних методик розвитку емоційної культури, таких як техніка емоційної виразності, імпровізація, ансамблева гра, аналіз музичних творів, рольова гра, музична терапія та психологічні тренінги, спостерігалось помітне покращення: низький рівень залишився у 2 учнів (12,5%), середній – у 5 учнів (31,3%), високий рівень досягли 9 учнів (56,3%). Це підтверджує ефективність застосованих методів у формуванні когнітивного компоненту емоційної культури

та розвитку здатності учнів усвідомлювати, аналізувати й передавати емоції під час гри на фортепіано.

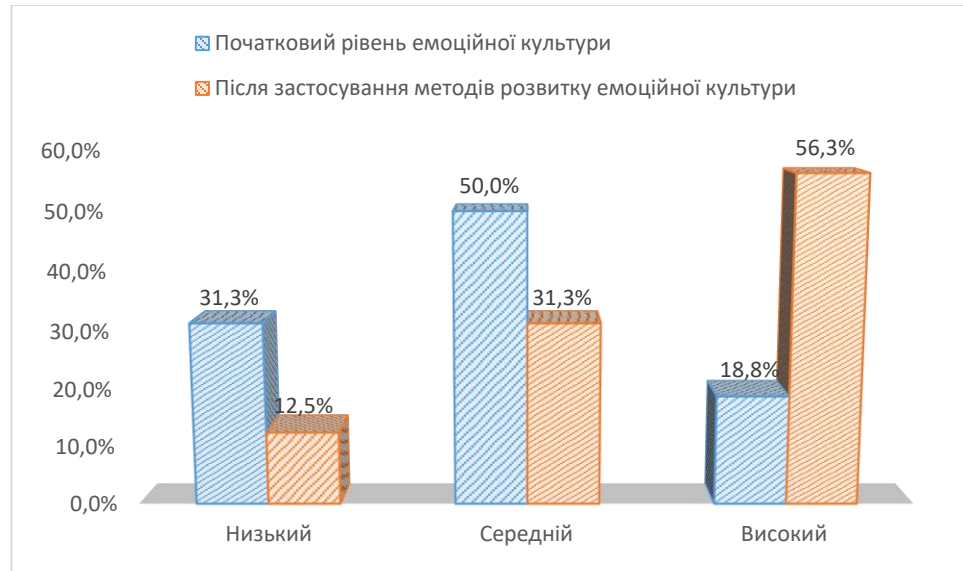

Рис. 3.1. Розподіл учнів за рівнем когнітивного сприйняття емоцій, %

Табл. 3.5 демонструє рівень мотивації учнів 1-3 класів до емоційного вираження в музиці.

Таблиця 3.5

Рівень мотивації учнів 1–3 класів до емоційного вираження в музиці

Рівень емоційної культури	Початковий рівень емоційної культури		Після застосування методів розвитку емоційної культури	
	Кіл-ть респ.	%	Кіл-ть респ.	%
Низький	6	37,5%	3	18,8%
Середній	7	43,8%	6	37,5%
Високий	3	18,8%	7	43,8%
Всього	16	100%	16	100%

Рівень мотиваційного компоненту емоційної культури учнів 1–3 класів на початковому етапі показав, що 6 учнів (37,5%) мали низьку зацікавленість у емоційному вираженні через музику, 7 учнів (43,8%) – середню мотивацію, і лише 3 учні (18,8%) продемонстрували високий рівень мотивації. Це свідчило про необхідність активізації внутрішнього прагнення учнів до передачі емоцій та розвитку інтересу до музичного самовираження.

Після застосування спеціальних методик розвитку мотиваційного компоненту емоційної культури спостерігалось помітне підвищення: низький рівень залишився у 3 учнів (18,8%), середній рівень – у 6 учнів (37,5%), а високий рівень мотивації до емоційного вираження в музиці досягли 7 учнів (43,8%). Це підтвердило ефективність використаних методик у стимулюванні прагнення учнів передавати свої емоції через музику та формуванні внутрішньої мотивації до творчого самовираження на уроках фортепіано.

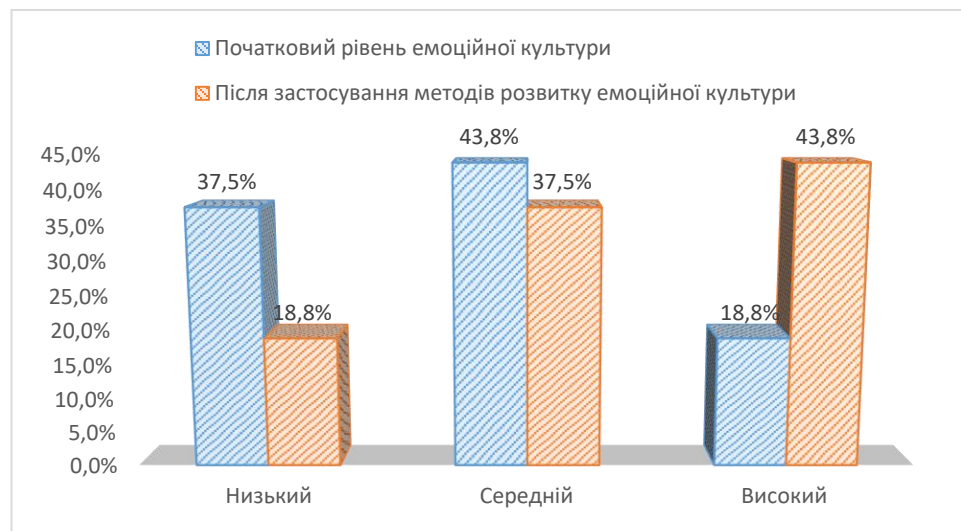

Рис. 3.2. Розподіл учнів за рівнем мотивації до емоційного вираження, %

Табл.3.6 ілюструє рівень діяльнісного компоненту емоційної культури учнів 1–3 класів у процесі гри на фортепіано.

Таблиця 3.6

Рівень діяльнісного компоненту емоційної культури учнів 1–3 класів у процесі гри на фортепіано

Рівень емоційної культури	Початковий рівень емоційної культури		Після застосування методів розвитку емоційної культури	
	Кіл-ть респ.	%	Кіл-ть респ.	%
Низький	5	31,3%	1	6,3%
Середній	9	56,3%	7	43,8%
Високий	2	12,5%	8	50,0%
Всього	16	100%	16	100%

Рівень діяльнісного компоненту емоційної культури учнів 1–3 класів у процесі гри на фортепіано продемонстрував значні зміни після застосування методик розвитку емоційної виразності, імпровізації, ансамблевої гри, аналізу музичних творів, рольових ігор, музичної терапії та психологічних тренінгів. На початковому етапі низький рівень спостерігався у 5 учнів (31,3%), середній – у 9 (56,3%), високий – у 2 (12,5%). Після впровадження спеціальних методик кількість учнів з низьким рівнем зменшилася до 1 (6,3%), середній рівень показали 7 учнів (43,8%), а високий рівень досягли 8 учнів (50,0%).

Ці результати свідчать про ефективність застосованих методів у формуванні навичок емоційного самовираження та контролю власних емоцій під час музичної діяльності. Педагогічна робота сприяла розвитку здатності учнів передавати емоції через музику, взаємодіяти з іншими учасниками занять та відчувати задоволення від творчого процесу, що вказує на підвищення загальної емоційної культури молодших школярів.

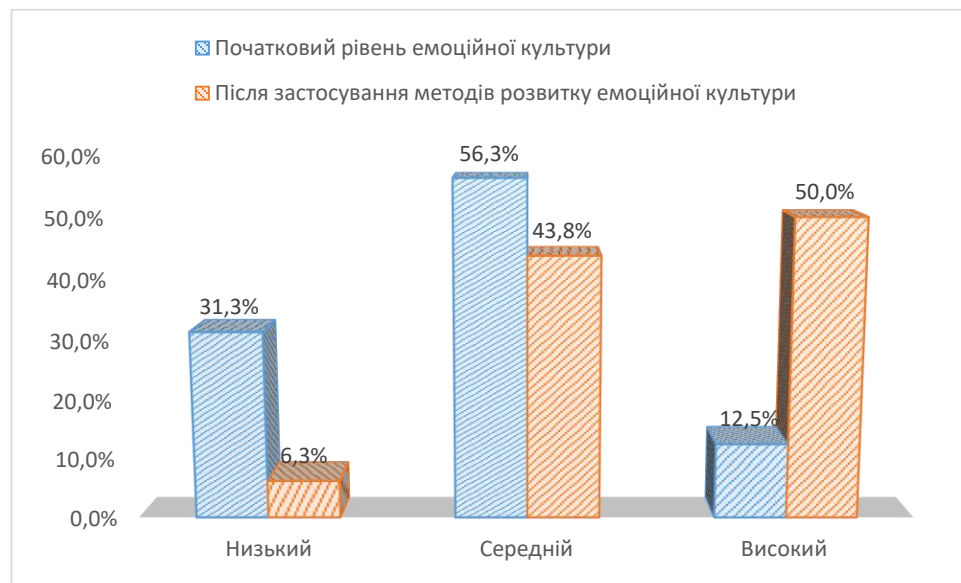

Рис. 3.3 Розподіл учнів 1-3 класів за діяльнісним компонентом, %

У результаті дослідження можемо сформулювати рекомендації для приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» щодо розвитку емоційної культури

учнів під час навчання гри на фортепіано. Рекомендації включають стимулювання внутрішньої мотивації учнів і формування навичок емоційної саморегуляції. Впровадження цих підходів сприятиме підвищенню ефективності навчального процесу та гармонійному розвитку особистості. Табл. 3.7 відображає рекомендації щодо підтримки емоційної культури учнів мистецьких шкіл під час навчання гри на фортепіано.

Таблиця 3.7

Рекомендації для розвитку емоційної культури учнів у процесі навчання гри на фортепіано

№	Рекомендація	Характеристика
1	Встановлювати чіткі і досяжні цілі	Розбивати великі цілі на менші завдання для оцінки прогресу та емоційного задоволення від досягнень. Це підвищує емоційну стабільність і стимулює подальше навчання.
2	Нагороджувати себе за успіхи	Відзначати свої досягнення, щоб створити позитивну емоційну атмосферу. Це допомагає формувати емоційний зв'язок між процесом навчання та позитивними емоціями.
3	Слідкувати за своїм прогресом	Ведення музичного щоденника або записів допомагає пережити емоційне задоволення від кожного етапу розвитку, підтримуючи мотивацію через емоційний та творчий ріст.
4	Грати улюблені твори	Виконання музики, яка надихає, підтримує емоційну стабільність і робить навчання більш приємним та емоційно насиченим, що підвищує мотивацію.
5	Виступати та публічно виконувати	Публічні виступи сприяють розвитку емоційної впевненості та забезпечують позитивну підтримку від слухачів, що підвищує мотивацію для подальшого розвитку.
6	Отримувати підтримку від викладача	Регулярна взаємодія з учителем дає емоційну підтримку та допомагає долати труднощі, що стимулює учня до подальших успіхів.
7	Використовувати сучасні технології	Використання технологій робить навчання інтерактивним, надає емоційне задоволення та підтримує інтерес до гри, допомагаючи адаптуватися до складних завдань.
8	Не боятися помилок	Важливо сприймати помилки як частину освітнього процесу, що допомагає зберігати емоційну рівновагу і рухатись вперед, підвищуючи мотивацію.
9	Дотримуватись регулярності та дисципліни	Створення чіткого розкладу занять забезпечує емоційну стабільність і дозволяє відчувати задоволення від регулярних досягнень.
10	Підтримувати інтерес до музики	Важливо слухати музику інших виконавців та відвідувати концерти, що розширює музичний кругозір і дає нові ідеї та емоційне натхнення для подальшого розвитку.

Отже, систематичне застосування різноманітних рекомендацій у навчанні гри на фортепіано сприятиме розвитку емоційної сфери учнів. Використання чітких цілей, відстеження прогресу, виконання улюблених творів та підтримка з боку викладача створює сприятливе емоційне середовище, яке стимулює позитивні переживання, впевненість у власних силах і здатність долати труднощі. Публічні виступи, сучасні технології та регулярність занять забезпечують інтерактивність, задоволення від освітнього процесу та розвиток емоційної самостійності, що в комплексі сприяє всебічному емоційному зростанню учнів мистецьких шкіл.

Висновки до третього розділу

1. Розвиток емоційної культури учнів мистецьких шкіл у процесі навчання гри на фортепіано потребує створення комплексних психолого-педагогічних умов, що враховують індивідуальні особливості, емоційну сферу, рівень мотивації та пізнавальні потреби учнів. Використання ігрових, творчих та музично-дидактичних методик, рольових ігор, психологічного тренінгу та музичної терапії сприяє формуванню емоційної чутливості, самовираження, емпатії, розвитку творчої активності та здатності до саморегуляції. Такий підхід забезпечує комплексний розвиток особистості, поєднує технічні й емоційні аспекти навчання та створює основу для гармонійного становлення майбутнього музиканта як чуттєвої, творчої та соціально адаптованої особистості.

2. Ретельно сплановане дослідження дозволило визначити початковий рівень емоційних компетентностей учнів, простежити їхню динаміку та оцінити вплив спеціальних методик на розвиток емоційної чутливості, здатності до самовираження та саморегуляції. Використання комплексних методів діагностики, спостережень, психодіагностичних інструментів та авторської анкети забезпечило всебічну оцінку емоційного стану учнів, підтвердило взаємозв'язок між музичною

діяльністю та емоційним розвитком, а також створило науково обґрунтовану основу для подальшого вдосконалення навчальних програм у мистецьких школах.

3. Результати дослідження показали, що застосування спеціальних методик розвитку емоційної культури під час гри на фортепіано у учнів 1–3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» сприяло помітному підвищенню рівня когнітивного, мотиваційного та діяльнісного компонентів. На початковому етапі більшість учнів мала середній та низький рівень розвитку емоційної чутливості та здатності до самовираження: низький рівень когнітивного компоненту спостерігався у 5 учнів (31,3%), мотиваційного – у 6 учнів (37,5%), діяльнісного – у 5 учнів (31,3%). Після застосування методик, таких як техніка емоційної виразності, імпровізація, ансамблева гра, аналіз музичних творів, рольова гра, музична терапія та психологічні тренінги, високий рівень показників досягли: когнітивного – 9 учнів (56,3%), мотиваційного – 7 учнів (43,8%), діяльнісного – 8 учнів (50,0%). Це свідчить про ефективність підходів у формуванні усвідомлення, контролю та вираження емоцій, стимулюванні внутрішньої мотивації та розвитку навичок емоційного самовираження під час музичної діяльності.

ВИСНОВКИ

В результаті теоретичного аналізу та практичного дослідження можна сформулювати такі висновки щодо розвитку емоційної культури учнів мистецьких шкіл у процесі навчання гри на фортепіано.

1. У результаті аналізу наукових джерел було з'ясовано, що поняття «емоційна культура» охоплює систему знань, умінь і навичок особистості щодо усвідомлення, регуляції та вираження власних емоцій, а також розуміння емоцій інших людей. Досліджено різні підходи до визначення емоційної культури, зокрема психологічний, педагогічний та соціокультурний, що дозволяє виділити її основні компоненти: емоційну чутливість, здатність до емпатії, самоконтроль, уміння переживати та передавати емоції. Було оцінено роль емоційної культури у розвитку особистості, зокрема її вплив на мотивацію до навчання, міжособистісну комунікацію та формування моральних цінностей, що підтверджує актуальність її формування у процесі шкільної освіти.

2. Дослідження підтвердило, що музичне мистецтво є ефективним засобом розвитку емоційної культури учнів, оскільки сприяє формуванню чутливості до музичних образів, вираженню почуттів та самовираженню. Було з'ясовано, що робота з різними музичними жанрами та стилями стимулює емоційний розвиток, формує здатність розпізнавати і передавати настрій композицій, а також розвиває когнітивні та естетичні навички. Оцінено, що активне музичне сприйняття та виконання творів допомагає учням глибше усвідомлювати власні емоційні стани, покращує концентрацію, увагу до деталей, а також сприяє розвитку творчого мислення та емоційної гнучкості, що робить музичне мистецтво незамінним у формуванні емоційної культури молодших школярів.

3. В результаті дослідження встановлено, що навчання гри на фортепіано активно впливає на розвиток емоційної культури учнів, оскільки дозволяє передавати емоції через музичні засоби, контролювати темп, динаміку та виразність

виконання. Було оцінено ефективність використання різноманітного фортепіанного репертуару, що включає класичні, сучасні та народні твори, у формуванні чутливості, самовираження та артистичності учнів. Дослідження показало, що систематична робота над музичною інтерпретацією, акцентами та емоційною насиченістю виконання сприяє розвитку внутрішньої гармонії, самоконтролю, уяви та сценічної впевненості, що підтверджує важливість цілеспрямованого розвитку емоційної культури через гру на фортепіано в мистецьких школах.

4. Емоційний потенціал фортепіанного репертуару для учнів мистецької школи проявляється у здатності музичних творів впливати на емоційний стан дітей, сприяти розвитку їхньої чуттєвості, музичної уяви та емоційної виразності. Дослідження у приватній школі «Академія солістів Оксани Маліцької» серед учнів 1–3 класів показало, що виконання різнопланових творів – від жвавих і грайливих композицій, таких як «Can Can» Ж. Оффенбаха та «Котячий джаз» М. Шентюрка, до ліричних і меланхолійних, як «До Елізи» Л. ван Бетховена та «Experience» Л. Ейнауді – формує у дітей здатність передавати різні настрої та емоційні стани, розвиває артистичність, сценічну впевненість та внутрішню концентрацію. Аналіз репертуару показав, що такі твори стимулюють розвиток ритмічного чуття, уваги до нюансів темпу і динаміки, сприяють формуванню емоційної чутливості та художнього самовираження, а також підтримують інтерес до музики різних стилів і жанрів. У результаті учні набувають навичок емоційного саморегулювання, здатності до співпереживання та творчої інтерпретації, що забезпечує комплексний розвиток їхньої особистості, формування естетичного смаку, внутрішньої гармонії і любові до мистецтва, підвищуючи рівень соціалізації та культурної компетентності.

Інтерпретаційно-виразний потенціал фортепіанного репертуару для учнів мистецької школи проявляється у здатності музичних творів формувати навички художнього осмислення, творчого самовираження та емоційної виразності. Дослідження у приватній школі «Академія солістів Оксани Маліцької» серед учнів

1–3 класів показало, що робота з різноплановими композиціями – від динамічних і гумористичних, таких як «Танго» Х. Родрігеса та «Пірати Карибського моря» (обр. Ф. Онг), до ліричних і казкових, як «Північне сяйво» Л. Іванюшиної та «Hallelujah» Л. Коена – сприяє розвитку здатності передавати характер і настрій твору, художньо осмислювати його образний зміст та тонко відчувати музичні нюанси. Аналіз репертуару свідчить, що такі твори стимулюють формування ритмічної точності, уваги до динаміки і темпу, сприяють розвитку артистичності, сценічної виразності та внутрішньої концентрації, а також підтримують інтерес до різних стилів і жанрів музики. У результаті учні набувають умінь творчої інтерпретації, емоційного саморегулювання та співпереживання, що забезпечує гармонійний розвиток їхньої особистості, формування музичного смаку, естетичної чутливості та любові до мистецтва.

Аналіз педагогічної діяльності підтвердив, що викладачі значною мірою впливають на емоційний розвиток учнів, оскільки через індивідуальний підхід, музично-ігрові методики та організацію навчального процесу формуються емоційна чутливість, самоконтроль і здатність до творчого самовираження. З'ясовано, що увага педагога до нюансів темпу, динаміки, фразування та використання художньо-виражальних засобів сприяє глибокому емоційному осягненню музичного матеріалу, розвитку артистичності та концентрації. Таким чином, робота викладача забезпечує формування емоційної культури, самостійності та творчого потенціалу учнів, поєднуючи технічну майстерність і духовне збагачення особистості.

5. Досліджено, що створення підтримуючого емоційного середовища, використання ігрових, творчих та музичних методик, а також індивідуалізований підхід сприяють формуванню емоційної чутливості, самоконтролю та здатності до творчого самовираження учнів. З'ясовано, що поєднання технічних навичок із емоційною складовою, застосування музично-ігрових вправ, імпрровізацій та рольових активностей стимулює креативність, розвиває емпатію та естетичне

сприйняття навколишнього світу. Отже, психолого-педагогічні умови забезпечують всебічний розвиток емоційної культури учнів, що становить фундамент їхньої творчої та особистісної самореалізації.

Результати дослідження довели, що застосування спеціальних методик розвитку емоційної культури під час гри на фортепіано у учнів 1–3 класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької» суттєво вплинуло на підвищення рівня когнітивного, мотиваційного та діяльнісного компонентів. Було встановлено, що на початковому етапі більшість учнів мала середній та низький рівень розвитку емоційної чутливості, зацікавленості у вираженні емоцій та здатності до самовираження: низький рівень когнітивного компоненту спостерігався у 5 учнів (31,3%), мотиваційного – у 6 учнів (37,5%), діяльнісного – у 5 учнів (31,3%), а високий рівень був менш поширений. Після застосування методик, таких як техніка емоційної виразності, імпровізація, ансамблева гра, аналіз музичних творів, рольова гра, музична терапія та психологічні тренінги, було оцінено суттєве підвищення показників у всіх компонентах: високий рівень когнітивного сприйняття досягли 9 учнів (56,3%), мотиваційного – 7 учнів (43,8%), діяльнісного – 8 учнів (50,0%). Можемо стверджувати, що результати дослідження підтвердили ефективність застосованих підходів у формуванні здатності усвідомлювати, виражати та контролювати емоції, активізувати внутрішню мотивацію та розвивати навички емоційного самовираження під час музичної діяльності.

У перспективі подальших досліджень доцільно вивчати вплив різних видів музичної діяльності на розвиток емоційної культури учнів молодших класів, а також довгостроковий ефект систематичного використання спеціальних методик. Важливо дослідити взаємозв'язок між розвитком емоційної культури, соціальними навичками, творчою активністю та успішністю в музичній діяльності. Це дозволить удосконалити педагогічні підходи та створити ефективні програми розвитку емоційної чутливості учнів під час навчання гри на фортепіано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук-Кузменко Р. Методична робота в класі фортепіано. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 21-22 листопада 2018 року*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. С.298-300.
2. Аніщенко Н. Фортепіанне навчання обдарованих старшокласників у контексті формування музично-виконавського сприйняття. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2023. № 1(30). С. 82-92.
3. Баженов І. Вплив музики на емоційний стан людини. *Наукові записки Національного університету «Львівська політехніка»*. 2019. № 236. С. 128-132.
4. Барт Р. Музика як мова. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2017. 208 с
5. Бикова М. Емоційна культура креативної особистості в процесі самовизначення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 3 (67). С. 129-139
6. Бондаренко О. Музика як фактор соціалізації. *Науковий вісник НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 13. Психологія*. 2020. № 2 (1). С. 11
7. Браунер О. Ф., Загорська Р. П., Кіселичник О. Л., Кочевенко Л. І., Кравчук О. В., Омельченко Ю. Є. (упоряд.). Музичний інструмент фортепіано: типова навчальна програма навчальної дисципліни елементарного підрівня початкової мистецької освіти. Київ, 2019. 23 с.
8. Брославська Г., Дрига Т. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкових класів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2020. № 47. С. 7-13.
9. Васильківський І. П. Виховання емоційного інтелекту учнів середнього шкільного віку: дис. На здобуття наук. ступеня д-ра філософії: 011 - Освітні, педагогічні науки. Київ, 2021. 361 с.

10. Вплив гри на фортепіано на мозок URL: https://www.superprof.com.ua/blog/hra_na_pianino_ta_jiji_vplyv_na_mozok (дата звернення: 07.10.2025).

11. Гризоголазова Т. І. Методика навчання гри на фортепіано: навч. посіб. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 169 с.

12. Гризоголазова Т. Особливості розвитку художньо-виконавської техніки майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанної підготовки. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання*. 2024. № 4. С. 25-31

13. Груша Л. О. Педагогічні умови виховання емоційної культури дітей молодшого шкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 - теорія і методика виховання. Київ, 2009. 22 с.

14. Гусейнова Л.В. Педагогічні проблеми удосконалення функціональної мобільності ігрового апарату піаніста. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. Т. М. Турчин*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. № 1. С. 46-51.

15. Дворський І.В. Емоційна сфера людини: структура та функціонування: навчальний посібник. Київ, 2015. 265 с.

16. Державний стандарт початкової освіти: від 21.02.2018 р. № 87 {із змінами, внесеними згідно із Законом № 668 від 24.07.2019}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.04.2025).

17. Демешко Н. Б., Беляєва С. М., Разон І. В., Синявська Т. В., Тетерюк-Кінч Ю. С., Щедролошева К. О. (упоряд.). Музичний інструмент фортепіано: типова навчальна програма навчальної дисципліни для середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, інструментальні класи. Київ, 2021. 21 с.

18. Дорошенко Т., Сіліна Л. Формування емоційної культури молодших школярів на уроках мистецтва як умови їх успішної соціалізації. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 19 (175). С. 8-12.
19. Дудник Є. Вплив музичного мистецтва на емоційний світ людини та суспільство. *Вісник*. 2023. С. 110-114.
20. Євченко І. М. Емоційний стан українців під час російсько-української війни. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми*. 2022. С. 45-49.
21. Згурська Н. Фортепіанне виконавство як засіб формування творчо-інтегративного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2025. Вип. 33. С. 74-80.
22. Карандашова Н. С. Сучасні підходи до навчання гри на фортепіано в умовах педагогічного коледжу: доповідь. Вищий комунальний навчальний заклад Сумської обласної ради «Путивльський педагогічний коледж імені С.В.Руднева». 2020. URL: https://nataliakarandasova.blogspot.com/2020/03/blog-post_20.html (дата звернення: 05.07.2025).
23. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль, Астон, 2020. 192 с.
24. Коцан О. М. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу на уроках фортепіано. У дорозі з музикою: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 30 квітня - 01 травня 2020 р.). Ужгород: Вид-во «Карпати». С. 146-148.
25. Лисяк С. Р., Лисяк Є. Л. Наукові підходи до компонентів виконавських навичок гри на фортепіано учнів дитячих музичних та спеціалізованих шкіл. *Вісник*. № 10 (166), 2020. С. 162-165.

26. Литвиненко О. Г. Формування соціальної активності молодших школярів у позаурочній виховній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2021. 20 с.
27. Логін В. Л. Розвиток виконавських навичок учнів молодших класів на заняттях фортепіано: дипломна робота. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 90 с.
28. Локарева Ю. В. Інноваційні технології вивчення музично-теоретичних дисциплін. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 204. С. 192-195.
29. Лугина Ю. Розвиток творчих здібностей на уроках музики засобами інноваційних технологій. URL: <https:vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcih-zdibnostej-na-urokah-muziki-zasobami-innovacijnih-tehnologij-103469.html> (дата звернення: 05.04.2025).
30. Ляшенко Т. В. Методичні підходи викладання гри на фортепіано. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2021. № 2. С. 64-68.
31. Малашевська І.А. Музичне навчання дошкільників і молодших школярів на основі оздоровчо-розвивального підходу: монографія. 2016. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 303 с.
32. Марусинець М. Педагогічні умови та засоби формування професійної рефлексії майбутніх учителів початкових класів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12-13. С. 196-199.
33. Музика Л. Деякі особливості формування мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на фортепіано. *Молодь і ринок*. 2025. № 5-6 (237-238). С. 184-188.
34. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. для вчителів початкової школи. Тернопіль: Астон, 2020. 192 с.

35. Новітні методики та гуманістичний підхід в сучасній музичній освіті: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-метод. конференції 17-18 лютого 2023 р. / Дніпровська академія музики, 2024. 69 с.
36. Олексюк О.М. Методологія наукових досліджень у галузі мистецтвознавства та музичної педагогіки: навч. посіб. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 176 с.
37. Олексюк О.М. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті: [монографія]: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 192 с.
38. Олексюк О. М., Доброгівська Ю. Р. Особливості навчання гри на фортепіано як засобу емоційного розвитку учнів мистецьких шкіл. *Молодий вчений*. 2025. № 4(135). С. 44-50.
39. Олійник О. М. Культивуація емоційної культури як ціннісної потреби дитини дошкільного віку. Інноватика у вихованні: зб. наук. праць / упоряд. О. Б. Петренко; редкол.: О. Б. Петренко, Т. С. Ціпан та ін. Рівне, 2018. Вип. 7, т. 2. С. 239-247.
40. Омельченко А., Панченко М., Сидоренко О. Роль емоційного інтелекту викладача у формуванні позитивного середовища. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2025. Вип. 23. С. 138-145.
41. Падалка Г. М. Мистецтво в інноваційному просторі педагогічної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 151(2). С. 192-196.
42. Пантюх О. І. Музично-дидактичні ігри на уроках музичного мистецтва. *Actual trends of modern scientific research: Abstracts of the 8th International scientific and practical conference(March 14-16, 2021) MDPC Publishing. Munich. Germany. 2021. P.432-440.*

43. Приходько Ю. О. Психологічні особливості емоційного розвитку особистості. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2019. Т. 3. С. 89-94.
44. Прядко О. М. Розвиток емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку засобами музичного мистецтва. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 1(195). С. 110-114.
45. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / В.Б. Шапар, В.О. Олефір, А. С. Куфлієвський [та ін.]. Харків: Прапор, 2009. 672 с.
46. Пуйова В. І. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування слухової уваги молодших школярів у класі фортепіано. *Наукові записки: збірник наукових статей. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск CXXXVIII (148)*. 2020. С. 162-169.
47. Розвиток музичних здібностей на уроках фортепіано: від початківця до майстра URL: https://buki.com.ua/blogs/rozvitok-muzicnix-zdibnostei-na-urokakh-fortepiano-vid-pocatktivcia-do-maistra/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.04.2025).
48. Роль та значення дисципліни «Фортепіано» в контексті сучасної музичної освіти: 3б. матеріалів Всеукраїнського наук.-метод. семінару 18-19 лютого 2022 р. ДАМ ім. М. Глінки. Дніпро, 2022. 70 с.
49. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2011. 640 с
50. Рубан А. М. Музика та емоції: як звуки торкаються душі. Костянтинівка: Костянтинівська міська рада, 2023. Бібліотека «Мистецтво»; Матеріали для друку. URL: <https://naurok.com.ua/mistectvo-ta-emoci-yak-vplivae-muzika-na-dushu-458115.html> (дата звернення: 10.04.2025).
51. Савченко Ю. Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 12. С. 12-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2014_12_5 (дата звернення: 05.04.2025).

52. Смородський В. І. Виконавські навички гри на фортепіано учнів дитячих музичних шкіл: зміст та специфіка. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2015. Вип. 6. С. 175-180.

53. Смородський В.І. Формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів дитячих музичних шкіл на засадах жанрового підходу. 2015. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. С.1-7.

54. Стопчак Н. П. Виховання емоційної культури у старших дошкільників засобом образотворчого мистецтва. *Укладання збірки художньо-дидактичних ігор: кваліфікаційна робота; науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти М. В. Бадіца*. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 71 с.

55. Соколова Г. Формування сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл у процесі навчання гри на фортепіано. Дис. ... докт. філ.: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), Суми, 2024. 58 с.

56. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори: В 5 тт. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 3. С. 283-658.

57. Сяо Гуйян. Актуальні проблеми навчання учнів-початківців гри на фортепіано в соціокультурному просторі України і Китаю. *Scientific practice: modern and classical research methods*. 2023. С.256-257.

58. Таран І. Музично-ігрова діяльність у процесі навчання гри на фортепіано. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2023. № 8. С. 36-40.

59. Типова освітня програма для 1-2 класів, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf> (дата звернення: 04.11.2025).

60. Тодосієнко Н.Л. Мистецтво як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28-29 листопада 2016 р.*

/ за ред.. Л.С. Бровчак, Л.В. Старовойт. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2016. С. 232-236.

61. Ульянова В. С. Формування емоційної сфери молодших школярів у музично-ігровій діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі: зб. наук. пр. / ред-кол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.* Запоріжжя. 2009. Вип. 2. С. 407-410.

62. Уроки фортепіано для дітей: ключ до гармонійного розвитку URL: <https://montessori.ua/uroki-fortepiano-dlja-ditej-kljuch-do-garmonijnogo-rozvitku> (дата звернення: 12.10.2025).

63. Федорова М. А. Особливості емоційного розвитку сучасних дітей в аспекті становлення міжособистісних взаємин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Вип. 1 (46). С. 133-137.

64. Цюняк О. П. Формування емоційної культури у майбутніх учителів початкової школи у період війни. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 3(204). С. 48-51.

65. Шпіца Р.І., Коваль Н.О. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи в контексті мистецької освіти. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 197-200.

66. Що розвиває гра на фортепіано? Київ24. 2024. URL: <https://kyiv24.news/news/shho-rozvyvaye-gra-na-fortepiano> (дата звернення: 05.09.2025).

67. Як зберегти мотивацію під час навчання гри на фортепіано: 10 корисних порад для учнів URL: <https://buki.com.ua/blogs/iak-zberegiti-motivaciiu-pid-cas-navcannia-gri-na-fortepiano-10-korisnix-porad-dlia-ucniv/> (дата звернення: 05.04.2025).

68. Iqbal T. Teaching for Leadership, Innovation, and Creativity. *Learning Styles and Strategies for Management Students*. 2020. P. 199-218.

69. Lyashenko T. Методичні підходи викладання гри на фортепіано. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. 2021. № 2. С. 1-6.
70. Rahman Md. H., Bin Amin M., Yusof M. F., Islam Md. A., Afrin S. Influence of teachers' emotional intelligence on students' motivation for academic learning: an empirical study on university students of Bangladesh. *Cogent Education*. 2024. Vol. 11(1). [https://doi.org/ 10.1080/2331186X.2024.2327752](https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2327752).

ДОДАТКИ

Додаток А

Музично-ігрові методи розвитку емоційної культури учнів молодших класів приватної школи «Академія солістів Оксани Маліцької»

1 Музичне відображення емоцій □ □

Мета:

- Розвивати здатність дітей усвідомлювати свої емоції та передавати їх через музику.
- Формувати емоційну чутливість і навички самовираження.

Етапи проведення:

1. Вчитель пропонує дітям обрати короткий уривок твору або мелодію.
2. Учні слухають її кілька разів, відчуючи емоційний стан, який викликає музика.
3. Діти виконують мелодію на фортепіано, намагаючись передати власні почуття через темп, динаміку та артикуляцію.
4. Після виконання учні обговорюють, що вони відчували, і порівнюють свої емоції з почуттями однокласників.

Вплив на розвиток емоційної культури:

- Вчить усвідомлювати власні емоції та виражати їх.
- Розвиває емпатію та чутливість до музики.
- Покращує самоаналіз і саморефлексію.

2 Ритмічні ігри «Емоційний пульс» ✦ ✦

Мета:

- Розвивати здатність дітей відчувати емоції через ритм.
- Покращувати увагу, координацію та емоційну регуляцію.

Етапи проведення:

1. Учні обирають ритмічні фрази або отримують завдання від вчителя.
2. Виконують вправу на фортепіано або за допомогою ударних інструментів, змінюючи темп і динаміку відповідно до заданих емоцій.

3. Вчитель обговорює з дітьми, які емоції вони передавали і як музика впливала на їхні почуття.

Вплив на розвиток емоційної культури:

- Розвиває здатність розпізнавати та передавати емоції через ритм.
- Формує емоційне реагування та увагу до музичних нюансів.

3 Музичний театр □□

Мета:

- Розвивати артистичність, сценічну виразність та емпатію.
- Сприяти соціальній взаємодії та командній роботі.

Етапи проведення:

1. Вибір твору з яскравою сюжетною лінією (наприклад, «Пірати Карибського моря»).
2. Розподіл ролей серед дітей, коротке обговорення емоційних станів персонажів.
3. Інсценізація твору під музичний супровід.
4. Обговорення: які емоції вдалося передати, що відчували інші діти.

Вплив на розвиток емоційної культури:

- Вчить відчувати і передавати емоції персонажів.
- Розвиває емпатію та соціальні навички.
- Покращує сценічну виразність і артистичність.

4 Імпровізаційні вправи □✦

Мета:

- Розвивати творче самовираження та музичну уяву.
- Формувати здатність передавати емоції через музичне виконання.

Етапи проведення:

1. Вчитель пропонує тему або емоційний стан (радість, сум, захоплення).
2. Учні імпровізують на фортепіано, передаючи заданий емоційний стан.
3. Після виконання обговорюють, які музичні засоби допомагали передати емоції.

Вплив на розвиток емоційної культури:

- Покращує усвідомлення емоцій та навички самовираження.
- Розвиває творчі здібності та емоційну чутливість.

5 Музичні асоціації □ □

Мета:

- Формувати здатність аналізувати та усвідомлювати емоції.
- Розвивати художню уяву та емоційну чутливість.

Етапи проведення:

1. Діти слухають уривок твору, намагаючись визначити, які емоції він викликає.
2. Обговорюють свої відчуття з класом.
3. За бажанням можна намалювати образи або символи, що відповідають емоціям музики.

Вплив на розвиток емоційної культури:

- Розвиває усвідомлення емоційних переживань.
- Покращує здатність передавати почуття через мистецтво.

6 Колективна гра «Музичний діалог» □ □

Мета:

- Розвивати слух, увагу та навички взаємодії.
- Формувати емоційне сприйняття та здатність до співпереживання.

Етапи проведення:

1. Один учень грає коротку музичну фразу.
2. Наступний учень «відповідає» своєю фразою, продовжуючи музичний діалог.
3. Вчитель обговорює з класом, як змінювався настрій композиції і як діти передавали емоції.

Вплив на розвиток емоційної культури:

- Розвиває комунікацію через музику.

- Формує вміння передавати та сприймати емоції інших.

7 Малювання музики □ □

Мета:

- Розвивати художню уяву та творче самовираження.
- Формувати емоційну чутливість та усвідомлення емоційних станів.

Етапи проведення:

1. Діти слухають мелодію або фрагмент твору.
2. Малюють свої емоції, враження або образи, які виникли під час прослуховування.
3. Обговорюють створені малюнки, порівнюють свої враження з однокласниками.

Вплив на розвиток емоційної культури:

- Розвиває здатність усвідомлювати емоції.
- Поглиблює емоційне сприйняття музики.
- Сприяє творчому самовираженню та естетичному розвитку.

Методики діагностики розвитку емоційної культури учнів 1–3 класів у процесі навчання гри на фортепіано

1. **Спостереження за поведінкою та емоційними реакціями під час занять** ☐
 - **Мета:** визначити, як учень реагує на музичні твори, навчальний процес та власні досягнення.
 - **Етапи проведення:**
 1. Вчитель фіксує поведінку учня під час виконання вправ і творів: радість, захоплення, роздратування чи розчарування.
 2. Відзначаються моменти самостійного аналізу емоцій, спроби виправити помилки та взаємодія з педагогом.
 - **Вплив на емоційну культуру:** допомагає розвивати усвідомлення власних емоцій, формує емоційну стійкість та саморегуляцію.
2. **Ігрові тестування та вправи на розпізнавання емоцій** ☐
 - **Мета:** оцінити здатність учнів розпізнавати емоції в музиці та у власних переживаннях.
 - **Етапи проведення:**
 1. Вчитель програє короткі музичні уривки з різними настроями (радісні, сумні, спокійні, енергійні).
 2. Учні описують або показують емоції, які вони відчули під час прослуховування.
 - 3. Використовуються картки з емоційними виразами, смайликами або рухові реакції для вираження почуттів.
 - **Вплив на емоційну культуру:** розвиває емпатію, емоційну чутливість і здатність до емоційного вираження через музику.
3. **Міні-інтерв'ю та бесіди після виконання творів** ☐
 - **Мета:** дослідити рівень усвідомлення власних емоцій та рефлексивних умінь учня.
 - **Етапи проведення:**
 1. Після виконання твору вчитель ставить прості запитання: «Що ти відчував, коли грав?», «Яка частина твору тобі сподобалась найбільше?»
 2. Фіксуються відповіді, аналізується здатність пояснити свої емоції та враження.
 - **Вплив на емоційну культуру:** стимулює самопізнання, розвиток емоційної виразності та здатності до рефлексії.
4. **Спільне музичне виконання та колективні ігри з фортепіано** ☐
 - **Мета:** оцінити соціальні та емоційні навички учнів, їх взаємодію з однокласниками.
 - **Етапи проведення:**

1. Організація ансамблевих вправ або музичних ігор, де учні грають разом, підбирають ритм та динаміку.
2. Спостереження за здатністю дітей співпереживати, підтримувати одне одного, узгоджувати емоційні реакції.
 - **Вплив на емоційну культуру:** сприяє розвитку емпатії, комунікативних навичок та вміння контролювати власні емоції у групі.
5. **Творчі завдання на імпровізацію та емоційне самовираження** □ □
 - **Мета:** визначити здатність учнів передавати емоції через власну гру.
 - **Етапи проведення:**
 1. Учні імпровізують на задану тему або на власний настрій, педагог записує спостереження.
 2. Аналізуються емоційні прояви: радість, сум, енергійність, спокій, здатність до контрасту емоцій у музичній інтерпретації.
 - **Вплив на емоційну культуру:** формує вміння усвідомлено передавати емоції, розвиває художню чутливість та творче самовираження.

Опитувальник розвитку емоційної культури учнів 1–3 класів у процесі навчання гри на фортепіано

Мета: оцінити рівень розвитку емоційної культури учнів 1–3 класів у процесі навчання гри на фортепіано за когнітивним, мотиваційним та діяльнісним компонентами.

Інструкція: Обведи цифру, яка відповідає твоєму відчуттю або поведінці під час музики:

- 3 – часто / завжди
- 2 – інколи / частково
- 1 – рідко / ніколи

Когнітивний компонент

1. Можу сказати, які емоції відчуваю, коли граю веселу або сумну музику.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
2. Розумію, як музика може робити слухачів щасливими або сумними.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
3. Помічаю емоції інших під час гри або слухання музики.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
4. Можу змінювати мелодію або темп, щоб передати емоції.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
5. Розумію, чому музика впливає на настрій людей.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
6. Знаю правила поведінки під час спільного музичного виконання.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
7. Можу розрізняти радісну та сумну музику.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
8. Можу пояснити, які емоції викликає моя власна гра.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐

Мотиваційний компонент

1. Мені подобається передавати свої почуття через музику.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
2. Хочу робити музику цікавою та емоційною для слухачів.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐

3. Намагатимусь під час гри передавати радість, сум чи інші емоції.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
4. Цікаво дізнаватися, як музика впливає на настрій інших.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
5. Хочу грати красиво та емоційно, а не тільки технічно правильно.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
6. Мені важливо, щоб моє виконання подобалося слухачам.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
7. Пробую експериментувати з музикою, щоб передати різні настрої.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
8. Радію, коли мої емоції добре передані музикою.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐

Діяльнісний компонент

1. Можу заспокоїти себе, якщо під час гри щось не виходить.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
2. Контролюю темп і гучність, щоб правильно передати емоції.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
3. Намагатимусь показати слухачам, що відчуваю під час музики.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
4. Використовую музику, щоб висловити свої емоції.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
5. Помічаю, коли моя гра викликає радість чи сум у слухачів.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
6. Можу змінити свій настрій за допомогою музики під час уроку.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
7. Підтримую інших під час колективної гри, передаючи емоції через музику.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐
8. Відчуваю гордість і задоволення, коли емоції добре передані музикою.
3 ☐ 2 ☐ 1 ☐

Оцінка результатів:

- **Високий рівень** – сума балів за компонент ≥ 20
- **Середній рівень** – сума балів 13–19
- **Низький рівень** – сума балів ≤ 12

☐ Анкета для учнів мистецьких шкіл (гра на фортепіано) ☐

Інструкція для дітей:

Відповідай на питання чесно ☐. Став галочку ☒ у квадратику біля відповіді, яка тобі підходить.

1. Як часто ти відчуваєш радість під час гри на фортепіано? ☐

- ☐ завжди ☐
- ☐ часто ☐
- ☐ іноді ☐
- ☐ рідко ☐

2. Чи подобається тобі вчитися нові твори на фортепіано? ☐

- ☐ дуже подобається ☐
- ☐ подобається ☐
- ☐ іноді ☐
- ☐ не подобається ☐

3. Коли граєш на фортепіано, чи виникає у тебе бажання співати або рухатися під музику? ☐ ☐

- ☐ завжди ☐
- ☐ часто ☐
- ☐ іноді ☐
- ☐ ніколи ☐

4. Чи вмієш ти показувати свої почуття через музику, яку граєш? ☐ ☐

- ☐ завжди ☐
- ☐ часто ☐
- ☐ іноді ☐
- ☐ рідко ☐

5. Як ти себе почуваєш, коли добре виконав твір? ☐

- ☐ дуже щасливо ☐
- ☐ щасливо ☐
- ☐ трохи задоволений ☐
- ☐ незадоволений ☐

6. Чи виникає у тебе стрес або тривога під час гри складного твору? ☐

- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ рідко
- ☐ ніколи

7. Чи допомагає тобі гра на фортепіано заспокоїтись, коли ти сердитий або засмучений? ☐ ☐

- ☐ завжди
- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ ніколи

8. Чи помічаєш ти, що твій настрій змінюється під час виконання музики? ☐

- ☐ завжди
- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ рідко

9. Чи виникає у тебе бажання допомагати або грати разом з іншими учнями під час занять? ☐

- ☐ завжди
- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ рідко

10. Чи вчишся ти контролювати свої емоції під час занять на фортепіано? ☐

- ☐ завжди
- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ ніколи

11. Чи виникає у тебе бажання придумувати власну музику або змінювати виконання твору? ☐ ☐

- ☐ завжди
- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ ніколи

12. Чи допомагають тобі уроки фортепіано відчувати себе впевненішим? ☐ ☐

- ☐ завжди
- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ рідко

13. Як часто ти обговорюєш з викладачем або друзями свої музичні відчуття?

☐ ☐

- ☐ завжди
- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ ніколи

14. Чи помічаєш ти, що музика допомагає легше справлятися зі складними завданнями в школі? ☐ ☐

- ☐ завжди
- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ ніколи

15. Які емоції ти найчастіше відчуваєш під час гри на фортепіано? (можна обрати декілька) ☐

- ☐ радість ☐
- ☐ сум ☐
- ☐ захоплення ☐
- ☐ спокій ☐
- ☐ тривога ☐
- ☐ гордість ☐
- ☐ інші (підписати) _____